

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 20 grudnia 2023 r.

Poz. 7062

UCHWAŁA NR LXII/375/23 RADY MIEJSKIEJ W SZCZYTNEJ

z dnia 30 listopada 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szczytna na lata 2024 - 2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, z późn zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 poz. 840, z późn. zm.) Rada Miejska w Szczytnej uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szczytna na lata 2024 - 2027, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Szczytnej.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Szczytnej:
Stanisław Czarnik

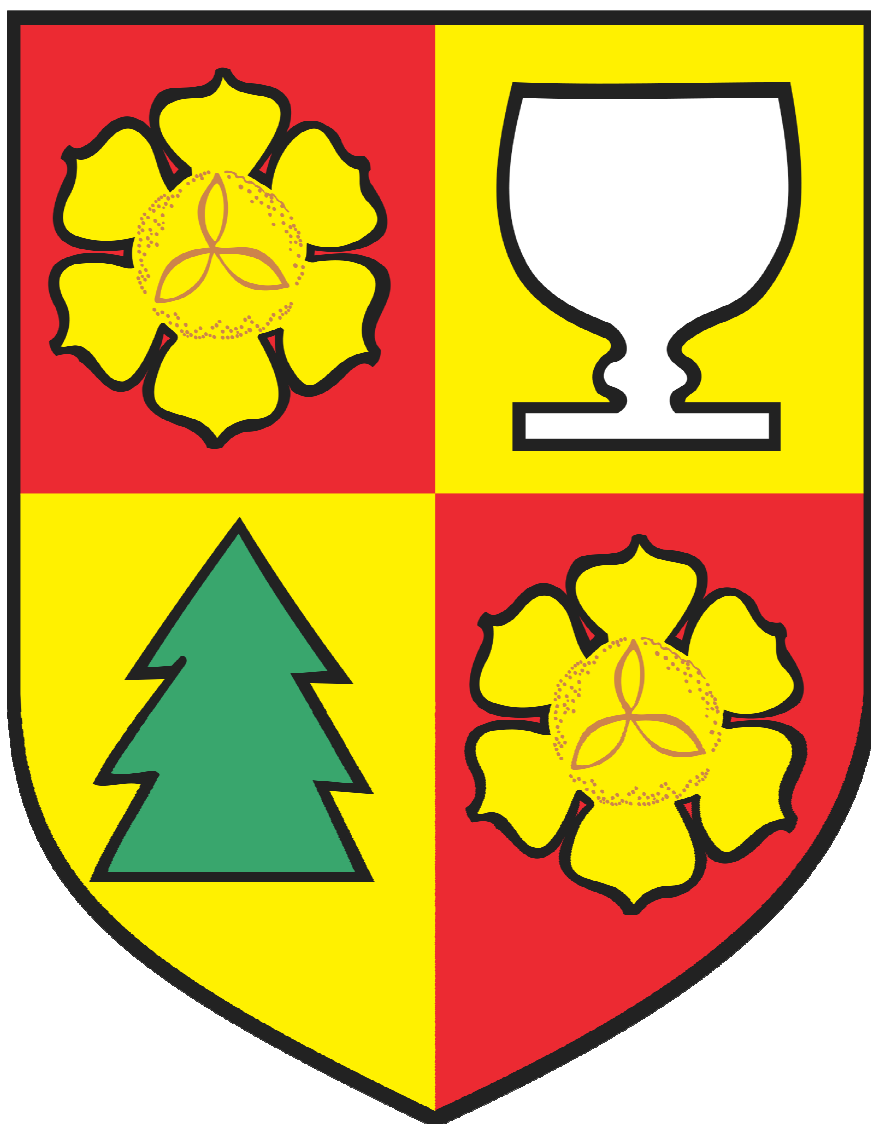
Załącznik do Uchwały LXII/375/23

Rady Miejskiej w Szczytnej

Z dnia 30 listopada 2023 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI 2024-2027

GMINA SZCZYTNA

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	3
II. Podstawa prawna gminnego programu opieki nad zabytkami	4
III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
IV. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
V. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	24
VI. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	40
VII. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy	51
VIII. Analiza szans i zagrożeń krajobrazu kulturowego gminy Szczytna	60
IX. Założenia programowe	63
X. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	68
XI. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	69
XII. Realizacja przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków w okresie programowania	75

I. WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe gminy Szczytna. Składają się na nie wszelkie ruchome oraz nieruchome wytwory działalności człowieka osadzone w mniej lub bardziej przez niego przekształconym krajobrazie naturalnym określany w takim wypadku krajobrazem kulturowym. Wtwory te, mając genezę historyczną oraz posiadając walor artystyczny lub naukowy określamy mianem zabytków. Ich definicję dokładnie określa art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2022 r. poz. 840, tekst jednolity). Jest to w świetle tego zapisu nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zachowanie, ochrona oraz przywrócenie do pierwotnej kondycji tych najistotniejszych składników dziedzictwa kulturowego jest ustawowym obowiązkiem każdej jednostki organizacyjnej, jakim jest gmina (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 tekst jednolity). Celem tego programu będzie pełne zaprezentowanie substancji zabytkowej gminy Szczytna, nakreślenie kierunków działań, wszelkich instrumentów i zadań na rzecz ochrony nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami powinien przyczynić się do widocznej poprawy stanu zachowania zabytków, ich adaptacji do wykorzystania na cele gospodarcze, społeczne i edukacyjno-turystyczne oraz skutkować zwiększeniem świadomości lokalnej społeczności, co do znaczenia otaczającego je dziedzictwa kulturowego. Zamysł ten wpisuje się w założenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2003-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, które to dokumenty nakreślają ogólnie także kształt gminnych programów opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest także aktem uzupełniającym inne dokumenty planistyczne gminy (m. in. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego). Opiera się w swych założeniach i strukturze na wytycznych stworzonych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w roku 2008 (Poradnik metodyczny). Podstawą do jego stworzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków.

II. PODSTAWA PRAWNA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną gminnych programów opieki nad zabytkami stanowi **ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2022 r. poz. 840, t.j.), która w art. 87 ust. 1 zobowiązuje burmistrza do sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Kolejne ustępy tejże ustawy (ust. 2) jasno definiują cele gminnych programów nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

1. **Konstytucja III RP** Mocą ustawy zasadniczej zabytki z obszaru Rzeczypospolitej Polskiej zostały objęte ochroną zadeklarowaną w art. 5 oraz art. 6 i jest ona obowiązkiem państwa.

2. Główną prawną regulacją zasad i metod ochrony i opieki zabytków w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Definiuje ona pojęcia związane z ochroną zabytków (art. 3), którymi operuje t. j. instytucje kultury związane z opieką nad zabytkami, (jako instytucję [...] w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami), działania na rzecz ochrony zabytków:, czyli prace konserwatorskie (działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań), prace renowacyjne (działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań) oraz rozgranicza rodzaje prac badawczych służących właściwemu rozpoznaniu substancji zabytkowej w celu właściwej ich ochrony.

Ustawa ta definiuje pojęcia:

- **ochrony zabytków** (art. 4): jako działania podejmowane przez organy administracji publicznej mające na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

- **opieki nad zabytkami** (art. 5), którą sprawuje jego właściciel lub posiadacz poprzez zapewnienie warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 6 ustawa precyzuje, jakie rodzaje zabytków bez względu na rodzaj zachowania podlegają ochronie. Systematyzuje ten zasób wydzielając 3 grupy:

- **zabytki nieruchome:** krajobraz kulturowy; układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowli; dzieła architektury i budownictwa; dzieła budownictwa obronnego; obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe; cmentarze; parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni; miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

- **zabytki ruchome:** dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej; kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych wg koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje; numizmaty oraz pamiątki historyczne a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery; wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystycznej dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującej poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. Z. 2022.2393); instrumenty muzyczne; wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne; przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

- **zabytki archeologiczne,** będące w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa; cmentarzyskami; kurhanami; relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W swej zasadniczej treści ustawa (art. 7) określa formy ochrony zabytków, a mianowicie:

1) Wpis do rejestru zabytków

1A) Wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa

2) Uznanie za pomnik historii

3) Utworzenie parku kulturowego

4) Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach

zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Rejestr zabytków dla każdego województwa oddzielnie prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8). Wpisany do rejestru może być zarówno zabytek nieruchomy, ruchomy jak i zabytek archeologiczny, jednakże dla każdego rodzaju zabytku prowadzi się oddzielne księgi rejestrowe. Wpisu dokonuje się zarówno z urzędu jak i na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa lub do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11). Wpisanie do rejestru zabytków ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości oraz stanowi podstawę do wpisu w katastrze nieruchomości (art. 9, ust. 4 i 5) Z rejestru skreśla się zabytek, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych (art. 13, ust 1). Zarówno wpisanie jak i skreślenia z rejestru zabytków pociąga za sobą obowiązek ogłoszenia w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Użytkowanie oraz wszelka działalność w obrębie zabytku wpisanego do rejestru podlega skodyfikowanym obostrzeniom. Artykuł 25 ustawy, w przypadku zagospodarowywania na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków wymaga:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, zgodnie z art. 28, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;

- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować:

- roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków
- roboty ziemne lub dokonanie zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego

jest obowiązana (z zastrzeżeniem art. 82a) pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków (art. 31, ust. 1a).

W przypadku zabytków wpisanych do rejestru prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych; badań konserwatorskich; badań architektonicznych; badań archeologicznych; przemieszczanie zabytku nieruchomego; trwałe przeniesienie; zmiana przeznaczenia; dokonywanie podziału zabytku; umieszczanie na zabytku urządzeń technicznych, tablic reklamowych oraz urządzeń reklamowych; poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania; podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku **wymaga uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków** (art. 36).

Określone ustawowo kategorie zabytków wymagają jednorazowego pozwolenia konserwatorskiego na ich stały wywóz za granicę Polski (art. 51 ust. 1). Ponadto zabytki te mogą być czasowo wywożone za granicę po uzyskaniu odpowiednich dokumentów jedynie wtedy, gdy pozwala na to ich stan zachowania, a osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, w której posiadaniu znajduje się zabytek, daje rękojmię, że nie ulegnie on zniszczeniu lub uszkodzeniu i zostanie przywieziony do kraju przed upływem terminu ważności pozwolenia (art. 51 ust. 2-3). Natomiast zabytki wpisane do rejestru, wpisane na Listę Skarbów Dziedzictwa, wchodzące w skład zbiorów publicznych, które stanowią własność Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz innych jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, znajdujące się w inwentarzach muzeów lub narodowym zasobie bibliotecznym nie mogą być wywożone za granicę na stałe, z wyjątkiem przypadków określonych w art. 26 i art. 42 ustawy z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury.

Użytkownicy, posiadacze lub właściciele zabytków wpisanych do rejestru mają możliwość uzyskiwania dotacji ze strony wojewódzkich konserwatorów zabytków, ministra właściwego do spraw ochrony dziedzictwa kulturowego lub organu samorządu terytorialnego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytku (art. 76; 81). Zakres prac które mogą być objęte dotacjami precyzuje dokładnie art. 77 ustawy. Skala dotacji może wynosić do 50 % lub do 100% wartości kosztorysu prowadzonych prac w zależności od wartości historycznej, artystycznej lub naukowej danego zabytku (art. 78; 82). Dotacje udzielane przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa są przyznawane na zasadach określonych w podjętej przez te organy uchwały w trybie określonym odrębnymi przepisami (art. 81, ust. 1).

Za **pomnik historii** może zostać uznany zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury. Decyzję taką na mocy rozporządzenia, określając jego granice, podejmuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa kulturowego (art. 15, ust 1). Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania (art. 15, ust 3). Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wnioski o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz. U. Z 1976.32.190).

Park kulturowy tworzy rada gminy na podstawie uchwały po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Celem utworzenia parku kulturowego jest ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16, ust. 1). Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia obowiązujące na jego terenie (art. 16, ust. 2). Rada gminy zatwierdza plan ochrony parku kulturowego sporządzony przez burmistrza (wójta, prezydenta) oraz może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem (art. 16, ust. 3, 4). Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (art. 16, ust. 6).

Zgodnie z art. 17. ust. 1 na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

1. prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
2. zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
3. umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;

- a. zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
4. składowania lub magazynowania odpadów.

W strategiach takich jak: **miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego albo decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego**, w których ustala się zapisy o ochronie zabytków, uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków lub gminny program opieki nad zabytkami, jeśli został przyjęty przez radę gminy; określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami (art. 18, ust. 2, art. 19, ust. 2). W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19, ust. 3).

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 19 ust. 1 i 1a).

Zgodnie z art. 20 ustawy projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Z 2023.40 z późn. zm t.j.).

W art. 7, ust. 1, pkt 9 zostały określone zadania własne gminy, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2023.977 z późn. zm. t.j.). W myśl tego aktu planowanie i zagospodarowanie przestrzenne uwzględnia m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa ta, dla dokumentu strategicznego określającego politykę przestrzenną gminy jakim jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przewiduje:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4)
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa przewiduje:

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. 2023.682 z późn. zm. t.j.). W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt 3).

W art. 5, ust 1 pkt 7 ustawa nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu

ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

6. Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2556, z późn. zm.). Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 2 jasno stwierdza, iż ochrona powierzchni ziemi polega m.in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, z uwzględnieniem zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2023.1366 t.j.). Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust 1, pkt 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 2023. 344 t.j.). W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: *sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.*

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyfikacyjny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

W myśl art. 109 ust. 1 pkt 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

9. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. 2023. 70 t.j.). Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

10. Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 2023. 571 t.j.). Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. 2023.571 t.j.). W sferze zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16).

12. Oprócz powyższych uregulowań, tworzących swego rodzaju mandat prawny dla ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce, należy wymienić akty prawne koncentrujące się na wybranych aspektach dziedzictwa kulturowego. W całej swej treści stanowią zbiór zasad z zakresu ochrony zabytków.

Ustawy:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. 2022.385 t.j.)
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 2022. 2393 t.j.)
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. 2020. 164 t.j.)
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz 2120 z późn. zm.)

Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. (Dz.U. 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1388 z późn. zm) w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace

konserwatorskie, restauracyjne i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru. W oparciu o art. 80 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa warunki i tryb udzielania dotacji celowej.

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Gminny program opieki nad zabytkami w tle strategicznej polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Jak wynika z przedstawionych uwarunkowań prawnych Rzeczypospolitej Polskiej ochrona dziedzictwa kulturowego jest gwarantowanym konstytucyjnie i uregulowanym szeregiem ustaw obowiązkiem państwa oraz podległych mu jednostek organizacyjnych. W tym celu państwo polskie kreuje ogólnokrajową i wieloletnią strategię, która jest w pewnym stopniu odzwierciedleniem jego międzynarodowej sytuacji geopolitycznej. W drodze jej realizacji na różnych szczeblach organizacji terytorialnej rodzą się programy i strategie wynikające z przyjętego dla ogólnej polityki wspólnego celu. Gminny program opieki nad zabytkami wpisuje się w ten schemat, a jego kształt jest pośrednio wynikiem relacji ze strategiami wyższego szczebla.

Modus państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego przedstawia **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013** przyjęta przez rząd RP 21 września 2004 r., wraz z **Uzupełnieniem Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020** przyjętym w roku 2005 oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego jest jednym z wielu zagadnień podejmowanych w tych dokumentach. Ich przyjęcie związane było z wstąpieniem Polski w struktury Unii Europejskiej i przyjęciem europejskiej polityki programowania działań dla kluczowych sfer życia społecznego i ekonomicznego. Programowanie to zakłada przyjmowanie zróżnicowanych czasowo horyzontów. Cechą charakterystyczną Narodowa Strategia Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem jest horyzontalne ujęcie wielu zagadnień, które następnie znalazły swój odpowiednik w Narodowych Programach Kultury, będących podstawowymi dokumentami programowymi realizowania przyjętej strategii. W sferze ochrony zabytków sformułowano dokument wdrożeniowy: **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”**. Jedną z głównych przesłanek Narodowej Strategii Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem jest zmiana perspektywy widzenia szeroko rozumianej kultury i postulowanie zainicjowania procesu traktowania jej nie tylko, jako odbiorcy efektów wzrostu gospodarczego, ale jako stymulatora rozwoju, w tym rozwoju regionalnego, m.in. poprzez rosnący udział sektora kultury w PKB.

Jednym ze strategicznych obszarów programowania na lata 2004-2020 wg założeń do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, jest: *ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków*. Natomiast zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków jest jednym z celów częściowych tej Strategii, realizowanym poprzez Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”.

Gminny program opieki nad zabytkami jest, więc realizacją założeń Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 na jednym ze strategicznych obszarów programowania jak i jednym z mechanizmów w osiągnięciu przyjętych konkretnych celów.

Wpisuje się także w główne tezy w zakresie:

- formułowania strategii oraz krótko, średnio i długoterminowych planów działania w zakresie rozwoju kultury,
- zwiększeniem poziomu aktywności na szczeblu regionalnym w sferze kultury w szczególności w aspekcie wkomponowania zadań z obszarów kultury w plan rozwojowy regionu, jakim w tym przypadku jest gmina.

Poza strategicznymi obszarami programowania gminny program opieki nad zabytkami realizuje założenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020:

- zwiększenia motywacji samorządów w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury,
- zwiększenia społecznej partycypacji w sferze odpowiedzialności za kulturę, w tym przypadku poprzez wzrost świadomości lokalnej wobec gminnej substancji zabytkowej oraz wiedzy o przeszłości,
- wzrostu powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów przez podjęcie działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa kulturowego

W przypadku Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”, którego celem jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

- a) tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- b) kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- c) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- d) tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- e) promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- f) wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- g) podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- h) zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę,

uwidacznia się bezpośrednia zbieżność z celami gminnego programu opieki w przywoływanym już art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podsumowując należy stwierdzić, iż Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 tworzy wytyczne do tworzenia gminnych programów nad zabytkami.

2. Elementem strategicznego planowania wynikającym ze zreferowanych powyżej dokumentów w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz ustawowy obowiązkiem nałożonym na Ministra Kultury i Dziedzictwa Kulturowego jest **krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**. Obowiązek ten nakładają na ministra zapisy artykułów 84-86 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Do chwili obecnej sformułowano tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zatwierdzone przez Ministra Kultury w roku 2019. Wytyczają one cele i kierunki działań we wszystkich sferach działalności na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Bezpośrednie relacje z gminnymi programami opieki manifestują się jednak tylko w obrębie wybranych aspektów i do ich przedstawienia ograniczymy się w poniższej prezentacji. Dotyczy to zarówno celów jak i kierunków działań:

Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami

- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych oraz ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
- Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
- Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
- Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

Działania o charakterze systemowym

- Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).

System finansowania

- Stworzenie stabilnego i przejrzystego systemu finansowania zasilanego środkami pochodzącymi nie tylko z budżetu, lecz także z odpisów podatkowych, podatków płaconych przez użytkowników obiektów zabytkowych, w tym z usług turystycznych, z kar za niszczenie i nieprawidłowe użytkowanie zabytków i z innych źródeł.

Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania

- Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
- Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
- Wytworzenie mechanizmów wiążących naukę z praktyką. Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

Kształcenie i edukacja

- Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa.
- Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej (zapobieganie dewastacji zabytków). Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

2. Gminny program opieki nad zabytkami wobec strategicznych dokumentów wojewódzkich i powiatowych

Na poziomie województwa głównym dokumentem strategicznym jest **Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2030 roku**, z dnia 20.09.2018 roku. Określa ona główne cele rozwoju województwa i działania samorządu wojewódzkiego. W myśl jej postanowień działania samorządu wojewódzkiego mają zmierzać do wspierania społeczno-gospodarczego rozwoju regionu, wzmocnienia jego konkurencyjności, wzrostu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Jako podstawowy akt planistyczny jest punktem

odniesienia dla dokumentów operacyjnych na poziomie województwa. Z perspektywy gminnego programu opieki nad zabytkami istotne jest uwzględnienie przez strategię m.in.

1. Pielęgnowania polskości, rozwoju oraz kształtowania świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także tożsamości lokalnej.
2. Zachowania wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń.

W bilansie strategicznym regionu (analiza SWOT) uwzględniono szereg czynników z zakresu dziedzictwa kulturowego, rozlokowanych często w rozbieżnych aspektach analizy. Do mocnych stron regionu zaliczono: wartości kulturowe o znaczeniu europejskim (zabytki, zespoły pałacowo klasztorne), liczne zasoby zabytkowe oraz pamiątki historyczne, jak: obiekty architektury i budownictwa, muzea i skanseny, stanowiska archeologiczne, miejsca pielgrzymkowe, obiekty martyrologii, imprezy kulturalne i turystyczne, występowanie najwyższej klasy miejskich zespołów zabytkowych oraz zabytków pocysterskich o znaczeniu międzynarodowym. Mocnym atutem regionu są również górskie i podgórskie miejscowości turystycznie z XIX-wiecznymi tradycjami letniskowymi i charakterystyczną stylową zabudową sanatoryjno-pensjonatową. Słabe strony regionu związane z ochroną zabytków, do których zliczono: zły stan techniczny wielu zabytków, (głównie rezydencjonalnych), obniżających ich atrakcyjność turystyczną, brak ładu przestrzennego w zagospodarowaniu miejscowości, obszarów i tras komunikacyjnych oraz niski poziom estetyki otoczenia na terenach mieszkaniowych, brak tras systemowych np. zwiedzania obiektów architektury przemysłowej, drewnianej architektury przysłupowej oraz powszechny brak informacji turystycznej, głównie oznakowania tras, kierunków i obiektów do zwiedzania w dużych i średnich miastach.

Taki sposób analizy potencjału regionalnego jest również właściwy dla gminnego programu opieki nad zabytkami. Ponadto obraz nakreślony na poziomie województwa ma w poszczególnych elementach przełożenie na obraz potencjału poszczególnych gmin w tym gminy Szczytna.

Gminny program opieki nad zabytkami bezpośrednio wpisuje się w sferę przestrzenną strategii mającej na celu: *Zwiększenie spójności przestrzennej i infrastrukturalnej regionu i jego integracja z europejskimi obszarami wzrostu*. Jeden z założonych w ramach jego realizacji priorytetów 3.1.6 - Ochrona i udostępnianie walorów przyrodniczo-krajobrazowych oraz kulturowych obejmuje zachowanie najcenniejszych zasobów województwa dla przyszłych pokoleń. Opracowanie polityki krajobrazowej Dolnego Śląska, m.in. dla ochrony przestrzeni otwartych i zespołów urbanistycznych i architektonicznych. Wspieranie działań na rzecz rewitalizacji zabytkowych zespołów urbanistycznych i najcenniejszych obiektów architektury. Opracowanie programu ochrony i wykorzystania najcenniejszych obiektów dziedzictwa kulturowego przy włączeniu źródeł finansowania i odpowiedzialności za ich zachowanie (m.in. Lubiąż, Książ, Krzeszów).

W oparciu o założenia Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2030 roku powstał **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego**

uchwalony przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XIX/482/20 z dnia 16 czerwca 2020 r. Jednym z jego 5 strategicznych celów jest odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturalnego. Ustala nadrzędne zasady zagospodarowania przestrzennego w województwie dolnośląskim w tym m.in. harmonijny rozwój regionu i wysoką jakość życia dolnośląskiej społeczności. W sferze kulturowej, obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego, w planie przyjęto ogólne zasady minimalizujące szkody środowiskowe i konflikty funkcjonalno- przestrzenne:

- przeciwdziałanie skutkom degradacji krajobrazu jest skuteczne, zasoby krajobrazowe są uwzględniane w zagospodarowaniu przestrzennym, a obszary wyróżniające się pod względem krajobrazu zachowują swoją wizualną odrębność;
- obszary cenne przyrodniczo stanowią system odporny na zagrożenia;
- najcenniejsze założenia przestrzenne historycznym rodowodem zachowały czytelny układ i stanowią istotne elementy krajobrazu kulturowego;
- cenne zespoły i obiekty zabytkowe znajdują się w dobrej kondycji, są udostępniane, a ich wartości podlegają trwałej ochronie

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Szczytna jest zgodny z celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki.

Obecnie funkcjonuje Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024 przyjęty przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego w 2020 r. Program powstał w ścisłej współpracy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego, Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz Narodowym Instytutem Dziedzictwa Oddziałem Terenowym we Wrocławiu.

Głównym celem Programu jest zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska. Przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalenie wspólnej tożsamości mieszkańców regionu.

Zadania i działania wskazane do realizacji dotyczą m.in.:

- zachowania i zrównoważonego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska ,
- zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego ,
- wzmocnienia tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego.

Na poziomie powiatu najistotniejszym dokumentem strategicznym jest **Strategia rozwoju powiatu kłodzkiego na lata 2021- 2030** przyjęta Uchwałą Nr XII/83/2022 Rady Powiatu Kłodzkiego w dniu 26 października 2022r.

Tak jak i dokumenty tego typu wyższego szczebla, strategia powiatowa przedstawia dogłębną analizę swojej przestrzeni zarówno na gruncie geograficzno-przyrodniczym, jaki i gospodarczo-społecznym oraz określa misję i cele strategiczne dla własnego rozwoju.

Celem strategicznym jest:

Zrównoważony i inteligentny rozwój powiatu kłodzkiego

Celem dotyczącym rozwoju gospodarczego będzie wzmocnienie zewnętrznej pozycji konkurencyjnej obszaru oraz jego wewnętrznej spójności. Kierunek działania:

Rozwój innowacyjny i przyjazny środowisku branż,

- Wzmocnienie konkurencyjności rolnictwa i agrobiznesu poprzez rozwój innowacyjnych produktów, w tym żywności wysokiej jakości.
- Zrównoważony rozwój turystyki wykorzystujący możliwość powiatu kłodzkiego.
- Wzmocnienie uzdrowisk.
- Współpraca, planowanie i promocja dla wsparcia rozwoju gospodarczego powiatu kłodzkiego.

Celem dotyczącym rozwoju społecznego będzie budowa silnej pozycji powiatu o wysokiej jakości i przyjaznej dla środowiska infrastrukturze społecznej oraz nowoczesnej usłudze publiczno- społecznej o następujących kierunkach działania:

- Rozwój kompetencji kluczowych na rynku pracy,
- Integracja i promocja aktywności obywatelskiej,
- Poprawa dostępności do usług społecznych dobrej jakości,
- Rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej i pozainstytucjonalnej dla rozwoju społecznego.

Celem dotyczącym zrównoważony rozwój przestrzeni wspierający przemiany społeczne i gospodarcze powiatu kłodzkiego będą realizowane w oparciu o następujące kierunki działania:

- Poprawa efektywności energetycznej budynków i infrastruktury w celu redukcji niskiej emisji.
- Rozwój zintegrowanego systemu komunikacyjnego.
- Poprawa jakości i wydajności infrastruktury sieciowej.

- Ochrona i promocja naturalnego potencjału przyrodniczego powiatu.
- Poprawa bezpieczeństwa i jakości przestrzeni publicznej.
- Współpraca i wspólne planowanie dla zrównoważonego rozwoju przestrzennego.

W dziale dotyczącym kultury i ochrony dziedzictwa narodowego jest podkreślone, że powiat kłodzki charakteryzuje się różnorodnością dziedzictwa kulturowego, będącą wynikiem zmiennych losów historii regionu. Zaznaczona jest wartość placówek kultury, instytucji kulturalnych regionu oraz organizacji pozarządowych.

Dokument wyznacza Obszary Priorytetowe w obrębie, których przeprowadzona została analiza SWOT. W zakresie jednego z siedmiu Obszaru Priorytetowego „**Edukacja, kultura i sport**” w analizie SWOT jako mocną stroną powiatu podkreślono m.in. bogate dziedzictwo kulturowe na terenie powiatu, rozbudowana sieć działających placówek kultury, aktywne środowiska twórcze i organizacje pozarządowe zaangażowane w rozwój kultury i ochronę dziedzictwa kulturowego oraz bogata oferta imprez kulturalnych, w tym o charakterze regionalnym i międzynarodowym. Natomiast, jako słabość uznano m.in. brak wystarczającej edukacji przygotowującej do uczestnictwa w kulturze, ograniczone środki finansowe na wsparcie i promocję inicjatyw kulturalnych ze strony samorządów lokalnych, trudności w pozyskiwaniu sponsorów, degradacja obiektów zabytkowych. Wśród szans na rozwój dla powiatu, w obrębie tego Obszaru Priorytetowego, wyróżniono m.in. rosnące znaczenie turystyki kulturowej, rozwój nowych form uczestnictwa w kulturze przy wykorzystaniu nowych technologii, środki unijne na działania z zakresu rozwoju potencjału kulturowego w nowym okresie programowania w UE. Natomiast, jako zagrożenia uznano m.in. Niedostateczne wykorzystanie potencjału kulturowego dla procesów rozwojowych, zainteresowanie mieszkańców i turystów uczestnictwem w kulturze wypierane przez zachowania konsumpcyjne, niewystarczające środki finansowe na trwałość i rozwój projektów kulturalnych, zbiurokratyzowane i trudne procedury pozyskiwania środków zewnętrznych na finansowanie działalności organizacji kulturalnych i sportowych oraz indywidualnych twórców.

3. Euroregion Glacensis

Euroregion Glacensis jest jednym z szesnastu funkcjonujących na granicach Polski euroregionów i jednym z sześciu na pograniczu polsko-czeskim. Nazwa ma historyczny rodowód i wywodzi się ze średniowiecznego łacińskiego określenia Kotliny Kłodzkiej. Została ona uznana za właściwą dla przyszłego związku ponadgranicznego jednostek samorządowych. Stowarzyszenie zostało powołane 5 grudnia 1996 r.. Aktualnie członkami Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Glacensis są: 52 samorządy gminy polskie z powiatu kłodzkiego, ząbkowickiego, dzierzoniowskiego, strzelińskiego i wałbrzyskiego, oraz powiat kłodzki, ząbkowicki i dzierzoniowski; 84 samorządów czeskich z okresów Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Ústí nad Orlicí, Trutnov, Jeseník, Hradec Králové, Semily, Svitavy, Chrudim, Jičín oraz Broumovsko.

Euroregion służy zacieśnianiu więzi transgranicznej i współpracy w realizacji wspólnych celów ekonomicznych, społecznych i infrastrukturalnych. Duży nacisk położono na promocję jednolitego obrazu kulturowego regionu służącego rozwojowi turystyki. W historii Euroregionu istotną rolę odegrały programy pomocowe Unii Europejskiej: Phare Credo, Phare CBC, Interreg IIIA, PO WT R.Cz.-RP 2007-2013. Aktualnie realizowanym programem jest Program Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2021-2027.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Stowarzyszenie „Kłodzka Wstęga Sudetów” - Lokalna Grupa Działania"

W grudniu 2014 r. powstało stowarzyszenie pod nazwą "Kłodzka Wstęga Sudetów – Lokalna Grupa Działania". Terenem działania stowarzyszenia są gminy: Kłodzko, Lądek Zdrój, Stronie Śląskie, Międzylesie, Bystrzyca Kłodzka, Szczytna, Lewin Kłodzki, Radków, Polanica-Zdrój, Duszniki-Zdrój, Kudowa-Zdrój. Celem działania Stowarzyszenia jest działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich gmin, poprzez wspieranie zrównoważonego, zintegrowanego i innowacyjnego rozwoju społeczno-gospodarczego zgodnie z kierunkami określonymi w Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR).

Działanie LGD opiera się na Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020. Podkreśla ona dobitnie wyjątkowość krajobrazu kulturowego Ziemi Kłodzkiej, przejawiającą się m. in w charakterystycznej regionalnej architekturze wiejskiej. Wskazuje następnie na zagrożenia dla tego krajobrazu płynące ze współczesnych przemian społeczno-gospodarczych, widocznych chociażby w chaotycznym budownictwie na terenach wiejskich wychodzącym poza układy osadnicze i zaburzającym historyczny ład przestrzenny. Podobnym zagrożeniem jest wg LSR tzw. kosmopolityzm architektoniczny, który stanowi niebezpieczeństwo dla oryginalności kłodzkiej ziemi. *Obecnie w trakcie opracowania jest nowy dokument Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2030.*

2. Park Narodowy Gór Stołowych

Obszar Parku Narodowego Gór Stołowych zajmuje 13,3% ogólnej powierzchni gminy, a wraz otuliną pokrywa ok. 1/3 jej obszaru.

Mimo, iż park narodowy nie jest typową formą ochrony walorów krajobrazu kulturowego to projekt planu ochrony (stan na maj 2013) Parku Narodowego Gór Stołowych (dalej PNGS) za jeden ze swych głównych celów przyjął zachowanie, uwidocznienie i uczytelnienie elementów dziedzictwa kulturowego wraz z ich otoczeniem (pkt1.11), a w szczególności:

- a) zachowanie istniejących walorów kulturowych (obiektów zabytkowych i starych elementów zagospodarowania terenu)
- b) stworzenie podstaw dla kontynuacji tradycji miejsca (podtrzymanie tradycji i zwyczajów ludowych świeckich i religijnych)

Ponadto plan ochrony PNGS uwzględnia utrzymanie walorów krajobrazowych w tym terenów niezalesionych i osadniczych (pkt I.1.1.4) oraz potrzebę zachowania charakterystycznych dla regionu krajobrazów kulturowych (pkt I.1.10.e).

Plan identyfikuje, jako istniejące zagrożenia wewnętrzne także zjawiska z zakresu dziedzictwa kulturowego: *Niszczenie cennych obiektów kulturowych na terenie Parku, w tym:*

- niszczenie pod wpływem czynników naturalnych (wszystkie obiekty architektury i budownictwa, nagrobki, mała architektura sakralna i świecka, napisy ryte na skałach),

- na skutek wandalizmu i kradzieży (mała architektura sakralna i świecka np. kapliczka w Batorówku, krzyż kamienny przy Drodze Stu Zakrętów, drogowskazy kamienne z niemieckimi napisami itp.).

Przedstawia następnie sposoby eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń:

- prowadzenie remontów i zabezpieczanie obiektów kulturowych znajdujących się na terenie Parku, w tym zwłaszcza obiektów chronionych na podstawie odrębnych przepisów

- bieżące utrzymywanie (poprzedzone dokładną inwentaryzacją) lub odtworzenie elementów małej architektury sakralnej i świeckiej, jak kapliczki i krzyże, pomniki, tablice pamiątkowe, kamienie milowe, kamienne drogowskazy przy drogach oraz napisy na skałach, techniczne elementy urządzenia dróg, mostów i szlaków turystycznych

Wśród istniejących zagrożeń zewnętrznych odnajdujemy: Powstawanie chaotycznego i zunifikowanego krajobrazu kulturowego, na skutek wprowadzania dysharmonijnych form architektury i agresywnych reklam (głównie w Karłowie, na przedpolu Parku). Lekarstwem na ten stan rzeczy ma być m.in.:

- odpowiednie rozwiązania w zagospodarowaniu przestrzennym dotyczące kształtowania nowej i przekształceń dawnej architektury oraz nadzór nad wdrażaniem tych ustaleń (poprzez studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego)

Program działań ochronnych w obszarach ochrony czynnej przewiduje m.in.:

W stosunku do wartości kulturowych:

a) zachowanie istniejących walorów kulturowych w zakresie kultury materialnej (obiekty architektury, budownictwa i małej architektury) i niematerialnej,

b) prowadzenie prac konserwatorskich, remontowych lub renowacja (odtworzenie zabytku połączone z wbudowaniem oryginalnych, zachowanych elementów we właściwe im miejsca- przyp. autora) w obiektach stanowiących własność Skarbu Państwa,

c) podejmowanie starań o zachowanie walorów kulturowych obiektów o charakterze zabytkowym właścicieli innych niż Skarb Państwa,

d) umożliwienie i wspieranie kultywowania tradycji regionu, w tym tradycji pasterskich i sadowniczych.

W stosunku do walorów krajobrazowych m.in.:

- dbałość o należyte sąsiedztwo obiektów zabytkowych i innych atrakcyjnych wizualnie, usuwanie elementów szpecących i nieharmonijnych;

Program działań ochronnych w obszarach ochrony krajobrazowej:

1) W stosunku do nieleśnych ekosystemów lądowych, ekosystemów wodnych, roślin, grzybów i zwierząt dziko występujących, przyrody nieożywionej i gleb, wartości kulturowych, walorów krajobrazowych oraz w odniesieniu do ochrony środowiska w związku z udostępnianiem obszaru Parku, program działań ochronnych obejmuje realizację takich samych zadań jak dla obszarów ochrony czynnej.

Do działań ochronnych na obszarach ochrony ścisłej, czynnej i krajobrazowej zaliczono m.in. inwentaryzacje i monitoring wartości kulturowych, w tym inwentaryzacje obiektów małej architektury sakralnej i świeckiej oraz monitoring stanu obiektów kulturowych, poprzez poszerzenie i aktualizacja dotychczas wykonanych inwentaryzacji oraz dokumentację fotograficzną obiektów kulturowych i sformułowanie działań naprawczych.

W jednym ze swych załączników projekt Planu Ochrony przewiduje wprowadzenie ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województwa, dotyczących eliminacji lub ograniczania zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych. Ustalenia dotyczące eliminacji zagrożeń zewnętrznych dotyczyłyby obszarów położonych poza obszarem PNGS, na terenie otuliny, a w szczególności terenów układów osadniczych w bezpośrednim sąsiedztwie granicy Parku. Wśród nich wymieniono Studzienno, Batorów i Chocieszów (część miasta Szczytna) oraz Łężyce wraz z sąsiadującymi terenami otwartymi.

W zakresie podstawowych zasad kształtowania struktur przestrzennych PNGS przyjęto m.in. reguły dbałości o walory krajobrazu kulturowego wyrażone zasadą, iż nie należy dopuszczać do rozpraszania zabudowy. W rozwoju przestrzennym (ekspansji) terenów osadniczych należy zatem dążyć do dopełnienia istniejących układów, a następnie sukcesywnego dodawania kolejnych terenów zabudowanych w bezpośrednim sąsiedztwie już zagospodarowanych obszarów. Jest to wyrażone w konkretnych propozycjach ustaleń (dla terenów interesujących z punktu widzenia niniejszego programu):

- określenie granic ochrony konserwatorskiej historycznych układów osadniczych oraz granic strefy ochrony krajobrazu kulturowego;

Aktualnie Plan Ochrony PNGS oczekuje na akceptację Ministerstwa Środowiska.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków zlokalizowane na terenie PNGS

1. Kaplica p.w. św. Anny- Szczytna Batorów.
2. Dom nr 43- Szczytna Batorów.

3. Leśniczówka, dom nr 45- Szczytna Batorów.

4. Stodoła przy leśniczówce (zespół domu nr 45)- Szczytna Batorów.

3. Dokumenty wewnętrzne gminy.

A. dokumenty strategiczne

W tej kategorii dokumentów, uwarunkowania dla ochrony i opieki nad zabytkami zawierają:

1. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Szczytna na lata 2023-2030 (przyjęta uchwałą Nr LIX/362/23 z dnia 31 sierpnia 2023 r.)
2. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Szczytna na lata 2016-2023 (przyjęta uchwałą Nr XVIII/107/16 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 29 września 2016 r.)
3. Sołectkie strategie rozwoju wsi: Łężyce, Złotno, Słoszów, Dolina, Niwa, Wolany, Chocieszów (przyjęta uchwałą Nr XLV/273/22 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 30 maja 2022r.)
4. Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta i Gminy Szczytna (przyjęta uchwałą Nr XVII/102/16 z dnia 25 sierpnia 2016 r.)
5. Program Ochrony Środowiska (podjęta uchwałą Nr XXXVI/210/18 z dnia 24 maja 2018 r.)

1. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Szczytna na lata 2023-2030

Strategia w charakterystyce potencjału materialnego dziedzictwa kultury gminy Szczytna opisuje dość bogate dziedzictwo, wśród najczęściej wymienia się domy mieszkalne, cmentarze, kaplice i kościoły. W Gminnej Ewidencji Zabytków znajduje się łącznie 241 obiektów zabytkowych i stanowisk archeologicznych.

Do najistotniejszych zabytków zlokalizowanych na terenie gminy Szczytna należą:

- Neogotycki zamek „Waldstein”,
- Barokowy kościół pw Św. Jana Chrzciciela w Szczytnej,
- Pałac w Szczytnej,
- Pomnik Św. Jana Nepomucena.

2. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Szczytna na lata 2016-2023

Jednym z podstawowych celów rewitalizacji jest:

„porządkowanie i naprawa zdegradowanej tkanki urbanistycznej”

oraz

„regeneracja lub przebudowa zaniedbanych przestrzeni publicznych”

Dokument przedstawia analizę stanu dziedzictwa kulturowego będący właściwie kalką informacji zamieszczonych w *Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Szczytna na lata 2014-2020*. Dodatkowo przedstawiony został wykaz zabytków ruchomych oraz nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków. *W trakcie opracowania jest Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Szczytna na lata 2024- 2030*.

3. Sołecka Strategia rozwoju wsi

Powstała w ramach uczestnictwa Sołectw w Programie „Odnowa Wsi Dolnośląskiej”, zarządzanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego i jest efektem warsztatów „Planowanie w procesie wsi”. Sołectwa gminy Szczytna: Chocieszów (razem ze Studzienno), Dolina, Łężyce, Niwa, Słoszów, Wolany i Złotno.

Istotne miejsce w ich treści zajmuje charakterystyka walorów historyczno kulturowych miejscowości z uwzględnieniem podań i legend związanych z daną wsią. W wizjach rozwoju poszczególnych wsi zarysowany zostaje obraz:

„W całości odnowione domy z zachowaniem zabytkowego charakteru, ukwiecone posesje, czyste i zadbane otoczenie”.

W harmonogramie tych prac przewidziano wykonanie i postawienie tablic informacyjnych przed zabytkami, wydanie broszur informacyjnych.

- Prowadzenie prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych na terenie Niwy np. kamiennej figury Matki Boskiej z XIX w., oraz pomnika żołnierzy w I Wojnie Światowej.
- Remont zabytkowego kościoła w Łężycach oraz utworzenie parku kulturowego.
- Remont kapliczek pokutnych budowa ścieżek edukacyjno przyrodniczo-historycznych, utworzenie infrastruktury przy miejscach cennych przyrodniczo – historycznych w Łężycach.
- Na terenie Wolan stworzenie skansenu starych maszyn i urządzeń rolniczych, przygotowanie opisów i dokumentacji zdjęciowej wystawionych maszyn stworzenie katalogu i docelowo tablic.
- Na terenie Chocieszowa planowana jest rewitalizacja zabytków.

Tak, więc nawet na podstawowych etapach planowania, jakimi jest Sołecka Strategia Rozwoju wsi, przewija się potrzeba pieczy i odnowy substancji zabytkowej.

4. Plan Gospodarki Niskoemisyjnej

Plan Gospodarki Niskoemisyjnej to strategiczny dokument, który wyznacza Gminie kierunek działań inwestycyjnych oraz projektów miękkich w obszarach takich jak: transport publiczny i prywatny, oświetlenie uliczne, budownictwo publiczne, gospodarka przestrzenna, produkcja energii elektrycznej i ciepła itd. Jest zbiorem możliwych do realizacji pod względem

ekonomicznym oraz społecznym przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska oraz gospodarki energetycznej.

Najważniejszą częścią planu są wyznaczone cele strategiczne i szczegółowe, realizujące określoną wizję Gminy Szczytna. PGN przedstawia konkretne cele w zakresie redukcji emisji gazów cieplarnianych, efektywności energetycznej oraz wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w Gminie. Dodatkowo ma być powiązany z założeniami programów ochrony powietrza.

5. Program Ochrony Środowiska

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku stanowi, że Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę środowiska kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. Wskazane w Konstytucji zostało również, że ochrona środowiska jest obowiązkiem administracji, która poprzez swoją politykę powinna zapewnić bezpieczeństwo ekologiczne współczesnym i przyszłym pokoleniom. Dodatkowym wyzwaniem jest członkostwo Unii Europejskiej oraz związane z nim wymogi. Trudnym zadaniem, czekającym gminę jest wdrożenie tych przepisów i osiągnięcie standardów UE w zakresie m. in. ochrony środowiska. Efektywność działań w zakresie ochrony dziedzictwa przyrodniczego zależy od polityki i rozwiązań przyjętych na szczeblu lokalnym oraz przede wszystkim pozyskania zainteresowania i zrozumienia ze strony społeczności lokalnych. Działania takie, aby były skuteczne, muszą być wprowadzone zgodnie z opracowanym uprzednio programem, sporządzonym na podstawie wnikliwej analizy aktualnej sytuacji dla danego rejonu. Zadanie takie ma spełniać program ochrony środowiska.

W obrębie Gminy Szczytna znajduje się kilka parków o zabytkowych założeniach przestrzennych, zawierających jednocześnie cenny drzewostan. Są to parki miejskie, przypałacowe, dworskie, wiejskie. Do najcenniejszych zaliczyć należy :

- miasto Szczytna – ul. Wolności,
- wieś Łężyce (dawny zespół parkowo – pałacowy),
- wieś Wolany (dawny zespół parkowo – pałacowy).

Na terenie parków zabrania się wprowadzania funkcji niezgodnych z wymogami ochrony zieleni, prowadzenia inwestycji i robót mogących doprowadzić do zniszczenia lub uszkodzenia drzewostanu. W obrębie zabytkowych parków podworskich dodatkowo ochronie podlegają pomniki przyrody, w formie okazów starodrzewu. Parki na terenie Gminy powinny zostać otoczone szczególną opieką tak, aby skutecznie zabezpieczyć zarówno ich estetycznie jak i przyrodnicze walory.

B. dokumenty wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy

1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Przyjęte zostało uchwałą nr XIV/83/16 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 22 marca 2016 r.. Zmianę studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta

i Gminy Szczytna obejmująca obręb: Chocieszów, Dolina, Łężyce, Niwa, Słoszów, Wolany, Złotno przyjęto uchwałą nr XXII/137/17 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 9 marca 2017 roku.

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 503 z późn. zm.) nakłada na samorząd gmin obowiązek sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla obszaru gminy w granicach administracyjnych. Zadaniem studium jest określenie polityki przestrzennej gminy oraz ustalenie wyrażających tę politykę ogólnych zasad gospodarowania we wszystkich dziedzinach działalności samorządu. Celem studium jest koordynacja działań przestrzennych na terenie gminy i stworzenie warunków do ekorozwoju i harmonijnego współdziałania sąsiadujących jednostek i terenów. W zakresie istotnych z punktu niniejszego programu uwarunkowań, studium przedstawia pełną charakterystykę środowiska kulturowego gminy wraz z rysem historycznym oraz opisem stref ochrony konserwatorskiej. Charakterystyka ma konstrukcje opartą na podziale wg miejscowości, a dodatkowo miasto Szczytna przedstawione zostało w rozbiciu na dawne wsie i przysiółki: Centrum, Leśna, Podborze, Borek, Batorów, Batorówek, Stare Bobrowniki, Nowe Bobrowniki, Borowina, Piekielna Góra oraz Ocieszów.

W dziale 4 poświęconym stanowi dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej są opisane wybrane zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy. Dodatkowo jest opisany stan zachowania obiektów zabytkowych w gminie. Ogólny obraz stanu zachowania zabytków należy uznać za bardzo zadowalający. Przeważają obiekty dobrze i bardzo dobrze zachowane. Korzystny bilans utrzymuje się we wszystkich miejscowościach gminy. W podrozdziale drugim jest ujęty stan stanowisk archeologicznych.

W studium zawarta jest informacja o wpisie do rejestru zabytków, którym objętych jest 10 obiektów: kościół pomocniczy p.w. św. Marii Magdaleny w Łężycach, kościół parafialny p.w. św. Witosy w Niwie, Dom mieszkalno – usługowy przy browarze w Szczytnej, kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela w Szczytnej, cmentarz przykościelny w Szczytnej, kaplica p.w. św. Anny w Szczytnej (Batorów), zamek Leśna w Szczytnej, park zamkowy w Szczytnej, kaplica MB Bolesnej w Wolanach, park w Wolanach.

Obowiązujące dokumenty planistyczne na terenie gminy: miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Szczytna, pokrywające 100 % powierzchni gminy wprowadziły, zróżnicowane pod względem przedmiotu ochrony i reżimów ochronnych strefy ochrony konserwatorskiej:

a) Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej.

- Wieś Niwa- zespół kościoła parafialnego p.w. św. Wita wraz z plebanią i cmentarzem,
- Wieś Wolany- park podworski,
- Łężyce – zespół kościoła filialnego p.w. św. Marii Magdaleny wraz z plebanią i cmentarzem,

- Miasto Szczytna – zespół zamkowy na górze Szczytnik,
- Miasto Szczytna – zespół kościelny - *Kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela wraz z plebanią.*

b) Strefa „B” – ochrony konserwatorskiej.

- Wieś Wolany- zespół pałacowy wraz z parkiem,
- Miasto Szczytna – zespół zabudowy w centrum miasta w układzie wzdłuż ul. Wolności, deptaka – huta szkła – z otoczeniem.

c) Strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego.

- miejscowości: Łężyce, Słoszów, Wolany.

d) Strefa „OW” – obserwacji archeologicznej.

- Wieś Łężyce,
- Wieś Niwa,
- Miasto Szczytna – centrum,
- Miasto Szczytna – Batorów.

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego objęły również ochroną 23 udokumentowane stanowiska archeologiczne oraz obiekty nieruchome ewidencji zabytków.

Synteza ustaleń projektu studium podkreśla następujące ustalenia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

1. Ochroną obejmuje się: obiekty i obszary zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego, stanowiska archeologiczne, obiekty objęte ochroną konserwatorską w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
2. Ochrona szczególnie cennych kulturowo obszarów w strefach ochrony konserwatorskiej

2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Szczytna:

a) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Studzienno, uchwalony „Uchwałą nr VI/58/2003 Rady Miejskiej w Szczytnie dnia 28 kwietnia 2003 roku”, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego nr 90 z dnia 28 czerwca 2003r. poz. 1811.

b) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Szczytna, uchwalony „Uchwałą nr XV/107/2004 Rady Miejskiej w Szczytnie z dnia 30 stycznia 2004, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego Nr 44, dnia 09 marca 2004r., poz. 823.

c) Miejsowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Chocieszów, Niwa i Wolany oraz Dolina, Słoszów, Łężyce i Złotno”, uchwalonym przez Radę Miejską w Szczytnej uchwałą nr XXXI/263/05 w dniu 29 grudnia 2005 roku, opublikowaną w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego Nr 29 z dnia 9 lutego 2006 roku, poz. 412.

Zmiany do istniejących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

a) Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szczytna, uchwalona przez Radę Miejską w Szczytnej, Uchwałą nr XXX/208/09 z dnia 25-06-2009r., opublikowaną w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego Nr 148, dnia 8 września 2009 r., poz. 2866.

b) Uchwała nr XI/62/11 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 27 października 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szczytna dla terenów w obrębach: Szczytna, Bobrowniki, Szczytnik, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego z dnia 24 lutego 2012 roku, poz. 811.

c) Uchwała nr XI/63/11 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 27 października 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szczytna dla terenu położonego przy ul. Kościelnej, obręb Nowe Miasto, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego z dnia 24 lutego 2012 roku, poz. 812.

d) Uchwała nr XI/64/11 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 27 października 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Szczytna dla terenu w obrębie Wolany, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego z dnia 10 stycznia 2012 roku, poz. 13.

e) Uchwała nr XI/65/11 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 27 października 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Szczytna dla terenów w obrębach: Złotno, Chocieszów, Niwa, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 maja 2012 roku, poz. 1788.

f) Uchwała nr VIII/47/15 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 25 czerwca 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów w mieście Szczytna obręb Nowe Miasto, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 lipca 2015 roku, poz. 3027.

g) Uchwała nr III/28/19 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 24 stycznia 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów przy ul. Bukowej, Górskiej i Słonecznej w mieście Szczytna, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego, dnia 31 stycznia 2019 r., poz. 679

h) Uchwała nr III/29/19 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 24 stycznia 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów pomiędzy drogą krajową nr 8 a ul. Bukową oraz przy ul. Sienkiewicza w mieście Szczytna,

opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego, dnia 31 stycznia 2019 r., poz. 680

i) Uchwała nr X/72/19 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 26 września 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Złotno, gmina Szczytna, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego, dnia 17 października 2019 r., poz. 5967

j) Uchwała nr XXI/151/20 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 24 września 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szczytna, obręb Szczytna, arkusz 1 i 2, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego dnia 6 października 2020 r, poz. 5414

k) Uchwała nr XXI/152/20 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 24 września 2020r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szczytna, obręb Szczytna, arkusz 3, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego dnia 6 października 2020 r, poz. 5415

l) Uchwała nr XXI/153/20 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 24 września 2020r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szczytna dla terenów w obrębie Szczytnik, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego dnia 6 października 2020 r, poz. 5416

m) Uchwała nr XXVI/183/21 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 28 stycznia 2021r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Studzienno, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego dnia 8 lutego 2021 r, poz. 667

n) Uchwała nr XLV/272/22 Rady Miejskiej w Szczytnej z dnia 30 maja 2022r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szczytna dla terenu w obrębie Nowe Miasto, opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego dnia 6 czerwca 2022 r, poz. 3052

W miejscowościach objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego zabytki nieruchome oraz stanowiska archeologiczne objęte są ochroną. Informacje na temat statusu ochrony znajdują się na kartach Gminnej ewidencji zabytków. Zakres ochrony dla zabytków nieruchomych:

Wszelkie zamierzenia inwestycyjno – remontowe, prowadzące do zmiany gabarytu, wystroju zewnętrznego, bądź przebudowy wewnątrz budynków, wymagają uzyskania warunków konserwatorskich i uzgodnienia z Państwową Służbą Ochrony Zabytków. To samo dotyczy zmiany własności, zmiany funkcji i przeznaczenia obiektu (§ 10.2 uchwały nr VI/58/2003; § 10.1.4 uchwały nr XV/107/2004; § 7 uchwały nr XXXI/263/05).

Dodatkowo § 10.3 uchwały nr VI/58/2003 wprowadza obowiązek:

Należy zachować i chronić istniejące przydrożne kapliczki i krzyże sakralne. Remont lub ich renowacja wymaga uzgodnienia z Państwową Służbą Ochrony Zabytków.

Ponadto § 10.1.3 uchwały nr XV/107/2004, ustala:

Strefa ochrony zabytkowych układów i założeń zieleni ukształtowanej (parki, cmentarze, aleje)

- a) określa się wymóg zachowania terenów zabytkowych założeń zieleni w granicach historycznych części miejscowości,*
- b) ustala się nie dzielić tych obszarów na działki użytkowe a w miarę możliwości zachować własność całości lub dążyć do scalania gruntów w jednych rękach,*
- c) na obszarach chronionych założeń zielonych wprowadza się zakaz prowadzenia jakichkolwiek inwestycji bez uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody,*
- d) wszelkie prace porządkowe i renowacyjne należy prowadzić w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,*
- e) prace melioracyjne winny być projektowane i prowadzone w ten sposób aby nie niszczyć naturalnych zadrzewień, zwłaszcza tych, które rosną nad brzegami cieków wodnych,*
- f) aleje i szpalery należy konserwować odtwarzając i uzupełniając ubytki tymi samymi gatunkami drzew,*
- g) zaleca się stosowanie do obsadzeń gatunków drzew trwałych i długowiecznych,*

Zakres ochrony stanowisk archeologicznych:

Wszelkie prace ziemne w obrębie, (...), udokumentowanych stanowisk archeologicznych oraz ich najbliższym otoczeniu (50 metrów) wymagają uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. (§ 10.1.5 uchwały nr XV/107/2004; § 7 uchwały nr XXXI/263/05)

Zasady ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej określa §7 uchwały XXX/208/09 z dnia 25 czerwca 2009 r., §7 uchwały XI/62/11 z 27 października 2011r., §7 uchwały XI/63/11 z 27 października 2011r., §7 uchwały XI/64/11 z 27 października 2011r., §7 uchwały X/65/11 z 27 października 2011r., § 10. 1. Uchwały VIII/47/15 z 25 czerwca 2015r., wszelkie odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz nieruchome i nawastrwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, zgodnie z przepisami odrębnymi.

2. Teren oznaczony symbolem IU/M objęty strefą „B” ochrony konserwatorskiej, strefą ochrony archeologicznej OW oraz znajduje się w granicach historycznego układu urbanistycznego.

3. W granicach strefy „B” ochrony konserwatorskiej i historycznego układu urbanistycznego ustala się :

1) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej;

2) obowiązek nawiązania gabarytami nowej zabudowy i sposobem kształtowania bryły do miejscowej tradycji architektonicznej;

3) przystosowanie wysokości nowych budynków do wysokości budynków sąsiadujących;

4) zakaz stosowania dachów o asymetrycznym nachyleniu połaci.

4. Teren strefy OW ochrony archeologicznej podlega szczególnemu nadzorowi archeologicznemu, prace budowlane w strefie należy prowadzić z zachowaniem przepisów odrębnych.

§ 11. 1. Uchwały III/28/19 z 31 stycznia 2019r., ustala się ochronę konserwatorską historycznego układu urbanistycznego, oznaczonego na rysunku planu, obejmującego tereny oznaczone symbolami 1ME, 2ME, 1KDD, dla których ustala się :

1) zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania i kompozycji, w tym przede wszystkim historycznego układu dróg, linii zabudowy, podziału działek,

2) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i ukształtowania brył budynków, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

2. Ustala się ochronę zewidencjonowanego stanowiska archeologicznego- nr/2AZP95-23 - ślad osadnictwa – średniowiecze/ okres nowożytny.

3. W obrębie stanowiska archeologicznego oraz ustalonej na rysunku planu strefie ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

4. Wszelkie odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, zgodnie z przepisami odrębnymi.

§ 11. 1. Uchwały III/29/19 z 24 stycznia 2019r., ustala się ochronę konserwatorską historycznego układu urbanistycznego, oznaczonego na rysunku planu, obejmującego teren oznaczony symbolem 1UT/MN, dla których ustala się :

1) zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania i kompozycji, w tym przede wszystkim historycznego układu dróg , linii zabudowy, podziału działek,

- 2) *dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i ukształtowania brył budynków, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,*

2. *Wszelkie odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, zgodnie z przepisami odrębnym.*

§ 11. 1. *Uchwały X/72/19 z 26 września 2019r. obejmuje się ochroną budynki ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu :*

- 1) *dom mieszkalny – nr 18 ćw XIX W.;*
- 2) *dom mieszkalny- 39, k XIX w.*

2. *Dla objętych ochroną budynków ujętych w ewidencji zabytków należy zachować:*

1) *bryłę, kształt i geometrię dachu;*

2) *utrzymać, a w przypadku zniszczenia, odtworzyć historyczny detal architektoniczny;*
Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego – 10 – Poz. 5967

3) *zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów zgodnie z historycznym wizerunkiem budynku, w kształcie prostokątnym w układzie pionowym;*

4) *należy stosować historyczny rodzaj pokrycia dachowego;*

5) *elementy elewacyjne instalacji technicznych należy montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów.*

3. *Ustala się ochronę zewidencjonowanego stanowiska archeologicznego – nr1/3 AZP94-22-śląd osadnictwa- średniowiecze*

4. *W obrębie stanowiska archeologicznego wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.*

5. *Wszelkie odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, zgodnie z przepisami odrębnymi.*

§11. 1. *Uchwały XXI/151/20 z 24 września 2020r., obejmuje się ochroną ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu:*

- 1) *dom mieszkalny – ul. Ludowa 5 – 4 ćw.. XIX w.;*
- 2) *stodoła – ul. Ludowa 5 – 4 ćw. XIX w.;*
- 3) *dom mieszkalny – ul. Ludowa 10 – 2 pol. XIX w.;*
- 4) *dom mieszkalny – ul. Ludowa 12 – 2 pol. XIX w.;*

- 5) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 2;
- 6) budynek siłowni i warsztatu tartaku – ul. Bobrownicka 2;
- 7) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 5 – ok. poł. XIX w.;
- 8) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 11 – 2 poł. XIX w.;
- 9) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 17 – 2 poł. XIX w.;
- 10) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 22 – ok. poł. XIX w.;
- 11) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 25 – 2 poł. XIX w.;
- 12) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 37 – ok. 1910.;
- 13) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 38 – 3 ćw. XIX w.;
- 14) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 40 – poł. XIX w.;
- 15) dom mieszkalny – ul. Bobrownicka 48 – k. XIX w.;
- 16) dom mieszkalny – ul. Polna 9 – 2 poł. XIX w.;
- 17) dom mieszkalny – ul. Polna 13 – 2 poł. XIX w.;
- 18) dom mieszkalny – ul. Wiejska 10 – k. XIX w.;
- 19) dom mieszkalny – ul. Wiejska 13 – 2 poł. XIX w.;
- 20) dom mieszkalny – ul. Wiejska 15 – ok. poł. XIX w.;
- 21) dom mieszkalny – ul. Wiejska 29 – 2 poł. XIX w.;
- 22) dom mieszkalny – ul. Wolności 51 – 2 poł. XIX w.;
- 23) dom mieszkalny – ul. Wolności 57 – poł. XIX w.;
- 24) dom mieszkalny – ul. Wolności 68 – poł. XIX w.;

2. Dla objętych ochroną budynków ujętych w ewidencji zabytków należy zachować:

- 1) bryłę, kształt i geometrię dachu;
- 2) utrzymać, a w przypadku zniszczenia, odtworzyć historyczny detal architektoniczny;
- 3) zachować kształt, rozmiar i rozmieszczenie otworów zgodnie z historycznym wizerunkiem budynku, w kształcie prostokątnym w układzie pionowym;
- 4) należy stosować historyczny rodzaj pokrycia dachowego;

5) *elementy elewacyjne instalacji technicznych należy montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów.*

3. *Ustala się ochronę zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych:*
Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego – 25 – Poz. 5414

1) *nr 1/2 AZP95-23 – średniowiecze/okres nowożytny- ślad osadnictwa;*

2) *nr 3/5 AZP95-22 - średniowiecze/okres nowożytny- ślad osadnictwa;*

3) *nr 4/1 AZP95-23 - średniowiecze/okres nowożytny- ślad osadnictwa;*

4) *nr 12/11 AZP94-23 - epoka kamienia –ślad osadnictwa.*

4. *W obrębie stanowiska archeologicznego wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.*

5. *Wszelkie odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, zgodnie z przepisami odrębnymi.*

6. *ustala się ochronę konserwatorską układu urbanistycznego, oznaczonego na rysunku planu, dla którego ustala się :*

1) *zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania i kompozycji, w tym przede wszystkim historycznego układu dróg, linii zabudowy, podziału działek;*

2) *dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i ukształtowania i brył budynków, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.*

§ 11. *1.uchwały XXVI/183/21 z 28 stycznia 2021r., obejmuje się ochroną budynki ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu:*

1) *budynek mieszkalno – gospodarczy – 2 poł.. XIX w. – nr 3;*

2) *dom, obecnie pensjonat „Pod Rogaczem” – pocz.. XX w. – nr 4;*

3) *budynek mieszkalno – gospodarczy - 2 poł. XIX w. nr 7.*

2. *Dla objętych ochroną budynków ujętych w ewidencji zabytków należy zachować:*

1) *bryłę, kształt i geometrię dachu;*

2) *utrzymać, a w przypadku zniszczenia odtworzyć historyczny detal architektoniczny;*

3) zachować kształt, rozmiar i rozmieszczenie otworów zgodnie z historycznym wizerunkiem budynku w kształcie prostokątnym w układzie pionowym;

4) należy stosować historyczny rodzaj pokrycia dachowego;

5) elementy elewacyjne instalacji technicznych należy montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów.

3. Wszelkie odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz obiekty nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Wykaz stanowisk archeologicznych chronionych z tytułu MPZP przedstawia **Zestawienie 2 na stronie 47.**

VI. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

1. Rys historyczny na tle historii Śląska i regionu oraz rozwój substancji zabytkowej

Historia ludzkiego osadnictwa na obszarze dzisiejszej gminy Szczytna sięga zamierzchłych czasów, kiedy na rozległych ziemiach Niżu Europejskiego oraz Sudetów trwała epoka kamienia. Jest to najdłuższa z epok pradziejów ludzkości i obejmuje czasy od plejstocenu, kiedy wykształciły się istoty człowiekowate, a ostatecznie homo sapiens, do czasów rozwoju metalurgii: X tysiąclecie w Mezopotamii, III (ok. połowy) tysiąclecie na ziemiach polskich. Na obszarze gminy Szczytna zidentyfikowano 11 stanowisk związanych z tą epoką: Dolina 1/8 (AZP 94-22), Łężyce 2/2 (AZP 94-22), Szczytna 5/5, 6/6, 7/7 (AZP 94-22), Szczytna 8/7, 9/8, 10/9, 11/10, 12/11, 13/12. Już sam spis wskazuje, iż głównie koncentrują się one wokół Szczytnej. Analiza kartograficzna wykazuje wyraźne zgrupowanie stanowisk z tego okresu na wzgórzu na północny wschód od miasta, pomiędzy drogą krajową nr 8, a potokiem Czerwona Woda. Stanowiska te rozpoznane zostały jedynie powierzchniowo. Ich obecność manifestowała się zbiorem od kilku do kilkunastu artefaktów krzemienych widocznych na powierzchni gruntów ornych. W większości przypadków (8 stanowisk) chronologii nie udało się sprecyzować. Jedynie w przypadku 3 stanowisk możliwe było konkretne wskazanie czasu wytworzenia zabytków. Do najstarszych wśród nich i możliwe, że także w całym zbiorze stanowisk z epoki kamienia, należy stanowisko Szczytna 8/7, gdzie odkryte wyroby powiązano z okresem górnego paleolitu (40 tys. -14 tys. p.n.e.). Wtedy to obszary południowej Polski w tym Kotliny Kłodzkiej pokrywała plejstocenijska stepotundra, po której wędrowały duże ssaki m.in. mamuty. Ówczesna ludność prowadziła koczowniczy tryb życia, zakładając sezonowe obozowiska i żyjąc głównie z myślistwa. Młodsza pozycję chronologiczną oznaczono dla stanowisk Szczytna 5/5 (AZP 94-22) oraz Dolina 1/8 (AZP 94-22). Pierwsze z nich sklasyfikowano, jako obozowisko z okresu schyłkowego paleolitu. W warunkach cieplejszego klimatu, w krajobrazie tundry parkowej lub tajgi, ludność tych obszarów nadal prowadziła koczowniczy tryb życia zajmując się łowiectwem i zbieractwem. Obiektem polowań stał się renifer oraz zwierzęta leśne. Stanowisko Dolina 1/8 ma nie do końca pewną chronologię. Może być związane z omawianym okresem lub z kolejną epoką określoną mianem mezolitu, kiedy to warunki klimatyczne były bardzo zbliżone do dzisiejszych, a obszar dzisiejszej Polski porastały gęste lasy wczesno holocenijskie. Niewielkie grupy ludzkie prowadziły koczowniczy tryb życia prowadząc łowiecko-zbieracką formę gospodarki. Obiektem polowań była zwierzyna leśna. Z najmłodszym okresem epoki kamienia- neolitem związany jest kolejny fakt osadniczy na przytaczanym już stanowisku Szczytna 8/7. Część pozyskanych artefaktów powiązano z zabytkami charakterystycznymi dla kultury ceramiki sznurowej. Ludność tej kultury rozwijającej się w III tys. p.n.e. zajmowała się nomadycznym pasterstwem. Podobną chronologię ma być może stanowisko Łężyce 3/4 (AZP 94-22), jednakże nie ma pewności czy pozyskane artefakty kamienne nie pochodzą już z epoki brązu. Ciekawym faktem jest pozyskanie z powierzchni tego stanowiska 2 zabytków wykonanych z jaspisu i jednego z kwarcytu. Ogólnie reprezentacja okresów pradziejowych, w których ludność opierała swą

gospodarkę na rolnictwa i hodowli (neolit, epoka brązu, wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich), jest niezwykle skromna. Poza wymienionym już stanowiskiem Łężyce 3/4 odkryto stanowisko Szczytna 6/6 (AZP 94-22), które sklasyfikowano, jako ślad osadniczy z okresu halsztackiego oraz stanowisko Wolany 1/3 (AZP 94-23). Pierwsze manifestowało się fragmentami naczyń ceramicznych na powierzchni gruntów orných. Okres, który reprezentuje (VIII-V w. p.n.e.) to czasy szczytowego rozwoju ludności tzw. kultury łużyckiej, kiedy to funkcjonują na obszarze Polski liczne i rozległe grody (m.in. Biskupin). Drugie ze wspomnianych stanowisk: Wolany 1/3 jest niezmiernie ciekawe. Jego dokładna lokalizacja jest niestety nieznana, bowiem odkrycia dokonano ok. 1920 r. i dokumentacja ani zabytki nie przetrwały do naszych czasów. Znaleziskiem tym był skarb 7 monet pochodzących z Cesarstwa Rzymskiego. Monety prezentują Hadriana, Antonina Piusa, Kryspina, Plautylle i Julie Domne. Zdeponowanie skarbu przypada na przełom II i III w. n.e., czyli niespokojne czasy przemian osadniczych po zakończeniu wojen markomańskich (166-180 r. n.e.). Tereny Kotliny Kłodzkiej znajdują się wtedy na orbicie osadnictwa ludności kultury przeworskiej identyfikowanej z germańskimi Wandalami. Znikoma ilość stanowisk z „późnych okresów pradziejowych” wiąże się prawdopodobnie ze słabymi warunkami dla rozwoju rolnictwa (nieurodzajne gleby, górzysty teren), a będących podstawą gospodarki tychże społeczeństw.

Znaczny wzrost ilości śladów osadnictwa w postaci stanowisk archeologicznych (manifestujących się pozostałościami naczyń ceramicznych na powierzchni gruntu) przynosi średniowiecze. Z tego okresu znanych jest 10 stanowisk: Łężyce 1/1 (AZP 94-22), Łężyce 2/2 (AZP 94-22), Niwa 1/3 (AZP 94-23), Niwa 2/6 (AZP 94-23), Szczytna 1/2, 2/3 (AZP 95-23), 3/5 (AZP 95-22), 1/4 (AZP 95-23), Wolany 2/2 (AZP 94-23), Wolany 3/3 (AZP 94-22). Stanowiska Łężyce 1/1 (AZP 94-22), Łężyce 2/2 (AZP 94-22), Niwa 2/6 (AZP 94-23) i Wolany 3/3 (AZP 94-22) posiadają jedynie ogólną chronologię średniowieczną. Natomiast pozostałe związane są z jego fazą późną i początkiem okresu nowożytnego. Zespół stanowisk średniowiecznych jest śladem różnorodnej działalności gospodarczej prowadzonej na zapleczu do dzisiaj istniejących wsi. Większość z nich, bowiem posiada metrykę sięgającą XII i XIV w.

W źródłach historycznych ziemia kłodzka pojawia się po raz pierwszy w 981 r. jako część włości czeskiego rodu Sławnikowiców. Wiódł tędy szlak handlowo-komunikacyjny łączący Kotlinę Czeską ze Śląskiem. Do roku 1137 r. stanowił on obszar rywalizacji pomiędzy Piastami, a Przemyślidami, wtedy to Bolesław Krzywousty zrzekł się go na rzecz Korony Czeskiej. Związek z państwem czeskim okazał się trwały mimo krótkotrwałych powiązań na zasadzie lenna z książętami śląskimi. Przez cały okres średniowieczny głównym językiem tego obszaru był czeski. Zaczął on zanikać wraz ze stopniową germanizacją wynikającą z napływu osadników niemieckich, których sprowadzanie wiązało się z tzw. kolonizacją na prawie niemieckim. Na ziemi kłodzkiej proces ten kształtował się podobnie jak na sąsiednim Śląsku i swoje apogeum osiągnął w 2 poł. XIII oraz XIV w. Ukształtował się wtedy zrąb znanego nam dzisiaj krajobrazu kulturowego obszaru gminy Szczytna. W XIV w. powstały łańcuchowe układy przestrzenne Chocieszowa, Słoszowa, Wolan, Niwy, Łężyc, Szczytna-centrum, typowe dla górskiego osadnictwa kolonizacyjnego. Znaczna długość tych wsi jest typowa dla Kotliny Kłodzkiej. Z tego okresu pochodzą również pierwsze wzmianki o Dolinie.

Powstałe miejscowości były własnością prywatną, świecką lub kościelną (Niwa od 1404 r. przeszła na własność kłodzkiego zakonu augustianów, podobnie Wolany). Z 1361 r. pochodzą wzmianki na temat Niwy dotyczące istnienia w tej miejscowości parafii i kościoła. Łężyce, Słoszów, Szczytna oraz funkcjonujące wtedy odrębnie wokół niej przysiółki jak np. Ocieszów znalazły się w XIV w. w granicach tzw. „państwa homolskiego”. Był to niezależny twór feudalny we władaniu różnych rodów możnowładczych terytorialnie obejmujący Duszniki, Lewin i 21 okolicznych wsi. Z ważniejszych włodarzy tego „państewka” można wymienić ród von Pannwitz. Między 1428-1434 r. z racji zajęcia zamku Homole obszar ten znalazł się pod kontrolą husytów. Wg legend w czasie niespokojnych lat wojen husyckich kulminacją góry Szczytnik była miejscem palenia ogni ostrzegawczych. Podobną rolę miał pełnić także w czasie wojny trzydziestoletniej.

W roku 1477 „państwo homolskie” przeszło pod panowanie Podiebradów, którzy zintegrowali ten mikroregion z resztą Hrabstwa Kłodzkiego. Hrabstwo było tworem stosunkowo niezależnym w obrębie Korony Czeskiej z wyjątkową strukturą społeczną. Charakterystyczną dla niego była przynależność tzw. „wolnych sędziów” do przedstawicielstwa stanowego. Włości wolnych sędziów w XV w. na obszarze dzisiejszej gminy Szczytna znajdowały się w Niwie oraz Wolanach. W dobie reformacji ludność interesującego nas obszaru w przeszła na luteranizm lub szwenckfeldyzm. Niewiele pomogło wsparcie przez Habsburgów rekatolizacji i sprowadzenie do Kłodzka jezuitów. W 1579 r. cesarz Maksymilian II podarował Szczytną wraz z przyległościami, cesarskiemu lekarzowi, Johanesowi Crato von Craffheimowi- kalwinowi z wyznania, wybitnej postaci swoich czasów. W okresie reformacji obszar dzisiejszej gminy Szczytna przeżywa rozwój gospodarczy. W samej Szczytnej obok istniejącego już folwarku powstaje tartak, młyn, browar. W regionie rozwija się hodowla owiec i związane z tym włókiennictwo. Rozwój gospodarki rolnej uniemożliwiały warunki naturalne. Mimo, iż obsiane zbożami były nawet najbardziej strome stoki to żyzne gleby istniały jedynie w dolinach rzecznych. Zboże importowano, więc ze Śląska i Czech. Duże przemiany przyniósł ze sobą wiek XVII w. Hrabstwo Kłodzkie poparło „czeską rebelię” i „zimowego króla” Fryderyka w 1618 r. Po klęsce czeskiej szlachty pod Białą Górą w 1620 r. i interwencji wojsk cesarskich na ziemi kłodzkiej rok później, Hrabstwo dotknęły dotkliwe konsekwencje, niosące ze sobą gruntowną przemianę społeczno-polityczną. Wiele rodów szlacheckich oraz mieszczan i chłopów zostało wyrokiem sądu cesarskiego w 1625 r. uznanych z rebeliantów i skazanych na wygnanie oraz całkowitą utratę majątku. Kara ta dotknęła m.in. Christopha von Doniga Starszego pana na Niwie. Przejęte po „rebeliantach” majątki cesarz rozdawał wiernej mu szlachcie katolickiej z terenu Austrii. Dodatkowo do końca wojny trzydziestoletniej w 1648 r. obszary Kotliny Kłodzkiej w tym dzisiejszej gminy Szczytna paraliżowane były przemarszami wojsk cesarskich pustoszącymi okolice. W 1653 r. w jednym z dokumentów stwierdzono całkowite wyludnienie miejscowości Dolina. Najważniejszą jednak konsekwencją rebelii 1620 roku była przymusowa i siłowa rekatolizacja całego Hrabstwa. Opór był bardzo słaby i dotyczył pojedynczych przedstawicieli szlachty. Do końca XVII w. ludność ziemi kłodzkiej została nawrócona na katolicyzm, w czym istotną rolę odegrali kłodzcy jezuita. Przełom XVII/XVIII w. przynosi rozwój tzw. pobożności barokowej, która w istotny sposób ukształtowała specyfikę regionalną tego obszaru. Stała się ona „Ziemią Pana Boga”. W licznych miejscach

ziemi kłodzkiej rozbudowywały się sanktuaria Matki Boskiej, wśród których prym wiodły sanktuaria w Wambierzycach oraz w Bardzie. Obszar gminy Szczytna również dotknięty został tymi religijnymi przemianami. Dowodem tego może być kaplica św. Anny w Batorowie wzniesiona w 1707 r. na szlaku pątniczym do Wambierzyc. Wokół kaplicy powstały kapliczki drogi krzyżowej. W innym miejscowościach powstawały przydrożne, kapliczki, z których najważniejsza jest kaplica MB Bolesnej w Wolanach, krzyże i figury świętych (głównie św. Jana Nepomucena) dokumentujące pobożność chłopstwa tamtego okresu. Czasy barokowej pobożności to okres, w którym wznoszono zachowane do dzisiaj świątynie w miejscowościach gminy Szczytna: kościół parafialny p.w. Jana Chrzciciela w Szczytnej (pocz. XVIII w.), kościół pomocniczy p.w. Marii Magdaleny w Łężycach (pocz. XVIII w.) i kościół parafialny p.w. św. Wita w Niwie (1623 r.). Polityka Habsburgów miała na celu oprócz katolicyzacji także silniejsze inkorporowanie terenu Hrabstwa z cesarstwem. Przekazywanie majątków wiernej szlachcie dotknęło również interesujące nas rejony. Łężyce w XVII w. będące największą wsią Gór Stołowych została podarowana przez cesarza Fryderyka jego osobistemu lekarzowi w 1650 r. Na początku XVIII w. wszedł w posiadanie Wolan feldmarszałek hrabia von Wallis, który w latach 1735-38 wznosił we wsi pałac z 63 pokojami, galerią, oranżeria i reprezentacyjnym wjazdem. Przy pałacu powstał folwark wraz z młynami wodnymi i cegielnią. Okres 2 poł. XVII i 1 poł. XVIII w. po klęskach wojny 30-letniej i dżumy to czas podnoszenia się z ruin. W Szczytnej powstaje pierwsza huta szkła. Rozwój tej dziedziny produkcji będzie znamienny dla tej miejscowości w jej dalszej historii. W roku 1711 Johan von Hartig ówczesny właściciel Szczytnej buduje w miejscowości browar. Produkcja oraz wyszynk „złotego napoju” również stanie się istotną sferą tutejszej gospodarki.

Podsumowując epokę Habsburgów trzeba podkreślić dwie kwestie, z jednej strony region „zawdzięcza” im wprowadzenie pewnej kulturowej jednolitości (katolickiej), z drugiej pierwsza połowa XVIII w. pod ich rządami, to okres pierwszego „boomu” budowlanego. Powstaje wtedy większość najważniejszych zabytków w gminie, zarówno sakralnych jak i świeckich. Wykształciła się także pewna tradycja, która w przetworzonej formie zachowana została do dzisiaj.

Nową epokę dla gminy wyznacza rok 1742, kiedy to w toku wojen śląskich wraz z całym hrabstwem kłodzkim przechodzi pod panowanie pruskie. W celu zabezpieczenia nowych zdobyczy Prusacy zabezpieczają południową granicę hrabstwa serią połowych fortyfikacji. Jedną z nich jest odkryty fort na szczycie góry Szczytnik, wybudowany w 1790 roku. Ograniczony zostaje rozwój katolicyzacji prowincji, wprowadzone zostaje równouprawnienie wobec prawa, a przede wszystkim zaprowadzona zostaje sprawna scentralizowana administracja oraz merkantylizm gospodarczy. Szczególnie ten ostatni czynnik odcisnął wyraźne piętno na życiu mieszkańców Szczytnej i okolicznych wiosek (podobnie jak i całego hrabstwa). Odcięcie od zagranicznych rynków zbytku, szczególnie pobliskich Czech niekorzystnie wpłynęło na lokalne szklarstwo i tkactwo. Dopiero pod koniec XVIII w. udało się opanować niekorzystną kondycję gospodarczą regionu i wiek XIX w., a szczególnie po okresie zjednoczenia Niemiec to wielu dla miejscowości dzisiejszej gminy Szczytna apogeum rozwoju, jakiego nie udało się osiągnąć już nigdy później. W Szczytnej obok huty szkła

powstała szlifiernia. Ludność trudniła się szklarstwem i tkactwem chałupniczym. W 1845 roku zbudowano szosę z Polanicy-Zdroju przez „Piekielną Górę”, a w 1890 r. doprowadzono linię kolejową z Kłodzka. Zmodernizowano hutę szkła. Szczytna powiększała się przestrzennie obejmując przysiółki takie jak Borek, Stare i Nowe Bobrowniki, Ocieszów. W 1770 r. powstał Batorów, jako osada robotnicza dla nowej huty szkła założonej przez rodzinę Rohrbachów na polecenie króla Fryderyka II. Głównym źródłem dochodów huty była produkcja butelek na wodę mineralną. Jej powstanie spowodowało znaczny wzrost regionalnej produkcji, która podupadła po stracie czeskich rynków zbytu w wyniku merkantylistycznej polityki Fryderyka. W 1841 r. zbudowano w Batorowie szkołę, działał browar, gorzelnia, młyn wodny, wapiennik i 3 karczmy. Jako osada drwali dla tej huty w tym samym czasie powstał Batorówek. Młyny wodne, szlifiernie szkła oraz browary istniały także w Starych i Nowych Bobrownikach oraz Złotnie. W Chocieszowie istniały wówczas 2 młyny wodne, gorzelnia, wapienniki i 18 warsztatów tkackich. Pod koniec XVIII w. książę Schönaich-Carolath przekształcił swój folwark w kolonię tkaczy Kopanka, który dzisiaj jest częścią wsi. W Łęczycach obok tartaku, cegielni, wapiennika i młyna wodnego funkcjonował kamieniołom piaskowca. Podobna infrastruktura działała w Niwie i Wolanach. W tej ostatniej miejscowości w 1827 r. spłonął pałac wzniesiony przez de Wallisa. Nowy właściciel von Felkenhausen wznosił kolejny pałac. Jego majątek wyposażony był w 2 folwarki z 1600 owcami, 3 młyny wodne, tartak, olejarnie, gorzelnie, fabrykę spirytusu i octu, browar, 5 dzięgiarni i fryszerkę.

Z ważniejszych zabytków w tym okresie zbudowany został neogotycki zamek dla Lepolda von Hochberg (1832-38 r.) w miejsce fortu pruskiego, zniszczonego w 1807 r. na polecenie Napoleona. Jego projektantem był znany na tych terenach architekt Karol Schinkel, twórca m.in. wspaniałego zamku w Kamieńcu Ząbkowickim. Budowla spełniała funkcję zamku myśliwskiego. W 1929 r. zamek nabyli Misjonarze św. Rodziny, prowadząc w nim dom misyjny. Ten sam arystokrata założył w 1832 r. miejscowość Złotno będącej zespołem mieszkaniowym dla huty szkła w Batorowie i kamieniołomu w Skałach Puchacza. Na terenie wsi istniała także duża odlewnia żeliwa.

Okres prusko-niemiecki był okresem ostatecznego ukształtowania się walorów krajobrazu kulturowego gminy Szczytna, szczególnie, jeśli chodzi o styl budownictwa. Wyodrębnianie się regionalnych cech architektury wiejskiej na opisywanym obszarze nastąpiło w II połowie XVI wieku. Od połowy XVIII wieku do II wojny światowej wykształcił się ostatecznie regionalny charakter architektury wiejskiej w Sudetach. Pomimo upowszechnienia się już od XVIII wieku budownictwa murowanego w Sudetach, aż do 1945 roku utrzymała się głęboko zakorzeniona tradycja budownictwa drewnianego, oparta na miejscowych, łatwo dostępnych materiałach budowlanych, jak kamień, drewno, łupek i glina. Wznoszone w tradycyjnym sudeckim stylu budynki wiejskie charakteryzuje m.in.: wysoki, stromy, dwuspadowy dach, którego piękno wyraża się w jego sylwecie, proporcjach krawędzi kalenic oraz rodzaju pokrycia.

Koniec XIX w. i pocz. XX w. to czasy odkrycia walorów uzdrowiskowych i związanej z tym turystyki tak charakterystycznej dla ziemi kłodzkiej.

W okresie międzywojennym huta szkła w Szczytnej wraz ze szlifiernią przeszła w ręce wrocławskich przedsiębiorców Knittelów, którzy ją rozbudowali. Wyroby ze Szczytnej sprzedawali m.in. w swoim sklepie we Wrocławiu. Wysyłano je również na rynki zagraniczne, nawet tak odległe jak Ameryka Południowa.

Radykalizacja nastrojów społecznych skutkującą wzrostem popularności takich partii jak NSDAP nie ominęła interesującego nas obszaru. Jej komórka terytorialna w Szczytnej powstała w 1929 r.. Po dojściu nazistów do władzy nowy władca Wolan Wolfgang Sternberg został zmuszony ze względu na pochodzenie do wyjazdu z Niemiec. W okresie wojny w jego pałacu i majątku przebywała 350 osobowa grupa Luksemburczyków przesiedlonych za odmowę współpracy z nazistami.

Okres II wojny światowej dla gminy Szczytna nie przyniósł większych zniszczeń. Ziemia kłodzka oddana została Armii Czerwonej bez walki. O wiele bardziej destruktywny okazał się pokój czasów komunistycznych, kiedy to np. wyburzono w 1978 r. pałac w Wolanach. Ważną datą w najnowszej historii gminy jest rok, 1973 kiedy Szczytna nabyła prawa miejskie. W tym czasie powstał także herb miasta.

2. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zestawienie 1. Rejestr zabytków. Zabytki nieruchome

Lp.	Miejscowość i adres	Rodzaj obiektu	Właściciel	Chronologia	Nr i data wpisu
1.	Łężyce	kościół pomocniczy p.w.św.Marii Magdaleny	Parafia pod wezwaniem św. Apostołów Piotra i Pawła.	XVIII w. (1694 r.)	495/1385/WŁ 4.06.1993
2.	Niwa	kościół parafialny p.w. św. Wita	Parafia św. Wita w Niwie	XVII w. (1623 r.)	496/930/WŁ 29.03.1983
3.	Szczytna ul. Kościelna	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela	Parafia św. Jana Chrzciciela w Szczytnej	pocz. XVIII w.	498/927 31.08.1961
4.	Szczytna ul. Kościelna	Cmentarz	Parafia św. Jana Chrzciciela w Szczytnej	XVIII – XIX w.	499/923/WŁ 31.12.1982
5.	Szczytna-Batorów	kaplica p.w. św. Anny	Parafia św. Jana	XVIII w.	500/1456

			Chrzyciela w Szczytnej	(1707 r.)	25.11.1965
6.	Szczytna ul. Zamkowa 8	zamek „Leśna”	Gmina Szczytna	1832 r.	501/212 16.06.1950
7.	Szczytna ul. Zamkowa 8	park zamkowy	Gmina Szczytna	1832 r.	502/249 5.09.1950
8.	Szczytna ul Wolności 7	dom mieszkalno usługowy przy browarze	wspólnoty: gminny i prywatny.	1711 r.	A/974/606/WŁ/7 6 8.01.1976
9.	Wolany	kaplica MB Bolesnej	Parafia pod wezwaniem św. Jerzego.	2 poł. XVIII w.	497/1347/WŁ 23.07.1991
10.	Wolany	Park	państwowy, zarządzany przez ANRSP	XVIII w.	979/Wł 27.12.1983

Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej.

- Wieś Niwa- zespół kościoła parafialnego p.w. św. Wita wraz z plebanią i cmentarzem,
- Wieś Wolany- park podworski,
- Łężyce – zespół kościoła filialnego p.w. św. Marii Magdaleny wraz z plebanią i cmentarzem,
- Miasto Szczytna – zespół zamkowy na górze Szczytnik,
- Miasto Szczytna – zespół kościelny - *Kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzyciela wraz z plebanią.*

Strefa „B” – ochrony konserwatorskiej.

- Wieś Wolany- zespół pałacowy wraz z parkiem,
- Miasto Szczytna – zespół zabudowy w centrum miasta w układzie wzdłuż ul. Wolności, deptaka – huta szkła – z otoczeniem.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego.

- miejscowości: Łężyce, Słoszów, Wolany.

Strefa „OW” – obserwacji archeologicznej.

- Wieś Łężyce,
- Wieś Niwa,
- Miasto Szczytna – centrum,
- Miasto Szczytna – Batorów.

Zestawienie 2. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w MPZP

Miejscowość	Nr stanowiska	Funkcja-chronologia
Dolina	1/8 (94-22)	epoka kamienia –schyłkowy paleolit lub mezolit-śląd osadnictwa
Łężyce	1/1 (94-22)	średniowiecze- ślad osadnictwa
Łężyce	2/2 (94-22)	epoka kamienia –śląd osadnictwa średniowiecze- ślad osadnictwa
Łężyce	3/4 (94-22)	neolit-ep.brązu- osada?
Niwa	1/3 (94-23)	późne średniowiecze/okres nowożytny- osada?
Niwa	2/6 (93-23)	średniowiecze- ślad osadnictwa
Szczytna	1/2 (95-23)	średniowiecze/okres nowożytny- ślad osadnictwa
Szczytna	2/3 (95-23)	średniowiecze/okres nowożytny- ślad osadnictwa
Szczytna	3/5 (95-22)	średniowiecze/okres nowożytny- ślad osadnictwa
Szczytna	1/4 (95-23)	średniowiecze/okres nowożytny- ślad osadnictwa
Szczytna	5/5 (94-22)	schyłkowy paleolit- obozowisko
Szczytna	6/6 (94-22)	epoka kamienia –śląd osadnictwa okres halsztacki- ślad osadnictwa
Szczytna	7/7 (94-22)	epoka kamienia –śląd osadnictwa
Szczytna	8/7 (94-23)	górnym paleolit –śląd osadnictwa neolit/kult. ceramiki sznurowej- obozowisko?

Szczytna	9/8 (94-23)	epoka kamienia –śląd osadnictwa
Szczytna	10/9 (94-23)	epoka kamienia –śląd osadnictwa
Szczytna	11/10 (94-23)	epoka kamienia –obozowisko
Szczytna	12/11 (94-23)	epoka kamienia –śląd osadnictwa
Szczytna	13/12 (94-23)	epoka kamienia –śląd osadnictwa
Wolany	1/3 (94-23)	okres wpływów rzymskich- skarb
Wolany	2/2 (94-23)	średniowiecze/okres nowożytny- ślad osadnictwa
Wolany	3/3 (94-22)	średniowiecze- ślad osadnictwa

Zabytkowe parki podworskie

- Szczytna (park zamkowy): ochrona na podstawie zapisów uchwały o zagospodarowaniu przestrzennym,
- Szczytna (zespół zamkowo-parkowy): ochrona na podstawie zapisów uchwały o zagospodarowaniu przestrzennym,
- wieś Wolany (dawny zespół parkowo-pałacowy): ochrona na podstawie zapisów uchwały o zagospodarowaniu przestrzennym oraz strefa B częściowej ochrony konserwatorskiej,
- wieś Wolany (park): ochrona na podstawie zapisów uchwały o zagospodarowaniu przestrzennym.

W obrębie zabytkowych parków podworskich ochronie podlegają pomniki przyrody w formie okazów starodrzewu. Są to:

- wieś Wolany: kasztanowiec biały nr 7140/318/82 (o obwodzie 318 cm)
  - kasztanowiec biały nr 7140/319/82 (o obwodzie 322 cm)
  - dąb szypułkowy nr 7140/320/82 (o obwodzie 458 cm)
  - dąb szypułkowy nr 7140/321/82 (o obwodzie 576 cm)

3. Gminna Ewidencja Zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. ust. 4). Kształt kart adresowych i ich zawartość merytoryczną precyzuje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r.. W gminnej ewidencji powinny być ujęte: a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej

ewidencji zabytków; c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydent miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków; d) zabytki archeologiczne.

Ewidencja zabytków gminy Szczytna liczy 237 kart obiektów zabytkowych, w tym 5 dla historycznych układów ruralistycznych i urbanistycznych, 5 dla obszarów obserwacji archeologicznej oraz 21 dla stanowisk archeologicznych. Ewidencję stanowią głównie XIX-wieczne zabytki nieruchome o funkcji mieszkalnej i gospodarczej. Jedynie 7 obiektów to zabytki sakralne (kaplice, kościoły), 5 stanowią cmentarze. Większość zabytków, bo aż 153, to domy mieszkalne. Zasób ewidencji gminy Szczytna szczegółowo jest przedstawiony w Zarządzeniu nr 91/2018 Burmistrza Szczytnej z 23 sierpnia 2018 r. z późniejszymi zmianami.

4. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Za zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy z pewnością należy uznać zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków. Na szczególną uwagę zasługują jednak na zespół kościelny w Szczytnej oraz zamek na górze Szczytnik.

Kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela wraz z plebanią. Został wzniesiony w latach 1721-1723 przez Eliasa Scholza, częściowo przebudowany i powiększony (prezbiterium i transept) w latach 1907-1908. Barokowy, murowany, jednonawowy, na planie krzyża z krótkimi ramionami transeptu, z prezbiterium zakończonym półkoliście i otoczonym symetrycznymi przybudówkami zakrystii i kaplicy, z wieżą wprowadzoną w obrys nawy, nakryty dachami dwuspadowymi z sygnaturką na skrzyżowaniu kalenic oraz cebulastym hełmem z latarnią na wieży. We wnętrzu, ze sklepieniami kolebkowymi z lunetami, zachowało się wyposażenie barokowe z 2 poł. XVIII w., prawdopodobnie związane z warsztatem rzeźbiarskim Ludwiga Wilhelma Jaschke z Barda. Obok kościoła znajduje się budynek plebani z 1746 r., restaurowany w XIX w. Murowany, kwadratowy w planie, dwutraktowy, piętrowy, nakryty dachem mansardowym. Na elewacjach, podzielonych pionowymi pasami wyodrębnionymi w tynku, występują kamienne uszkowate obramienia okien.

Zamek „Leśna Skala” neogotycki pałac „Waldstein. Usytuowany na wzgórzu Szczytnik. Pochodzący z lat 1832-1838 r., został wzniesiony dla Leopolda von Hochberg, wg projektu Karola Fryderyka Schinkla jednego z wybitniejszych twórców klasycyzmu oraz prekursora historyzmu Królestwa Prus, na miejscu fortu z 1790 r., zniszczonego w 1807 na polecenie Napoleona. Był rozbudowany w 1929 r., kiedy to zamek przejęło Zgromadzenie Misjonarzy św. Rodziny Prowincji Niemieckiej. Neogotycki, murowany na planie nieregularnego czworoboku, z narożnymi wieżami, wielotraktowy. Posiada jedną wieżę w kształcie cylindra pozostałe są – czworoboczne. Zamek otacza sucha fosa oraz mur obronny, na którym w przeszłości stały armaty. We wnętrzu znajduje się sala rycerska, oraz kaplica MB Królowej Pokoju z unikalnym zabytkiem, jakim są rury wykonane ze stopu spizowego. W czasie II wojny światowej urzędował tu Wehrmacht tworząc luksusowy wojskowy ośrodek rehabilitacyjny. W 1945 roku zamek służył, jako sztab Armii Sowieckiej.

Pałac przy ul. Wolności 5 w Szczytnej. Obecny pałac w kształcie jakim go znamy pochodzi z poł. XIX w. Wiadomo że wcześniej (od XVI w.) w tym miejscu istniały rezydencje właścicieli Szczytnej. Budowę tego neo-klasycystycznego budynku przypisuje się Hermanowi Dietrihowi Lindheim - znanemu przemysłowcowi działającemu m.in. w branży włókienniczej, który zasłynął budową pierwszej w Prusach mechanicznej przędzarni bawełny. Kolejnymi właścicielami pałacu została rodzina von Löbbecke, a w XX w. przekształcono go w szkołę, którą pozostał po wojnie aż do 2008 r. W 2011 r. gruntownie przebudowano teren przylegający bezpośrednio. Obecnie budowla czeka na inwestora. Szczytniańskie kroniki podają, że po wojnie w pałacu obradowała komisja rewindykacyjna Ministerstwa Kultury i Sztuki udająca się do zamku "Waldstein" (zamek znajduje się na słynnej liście Grundmanna).

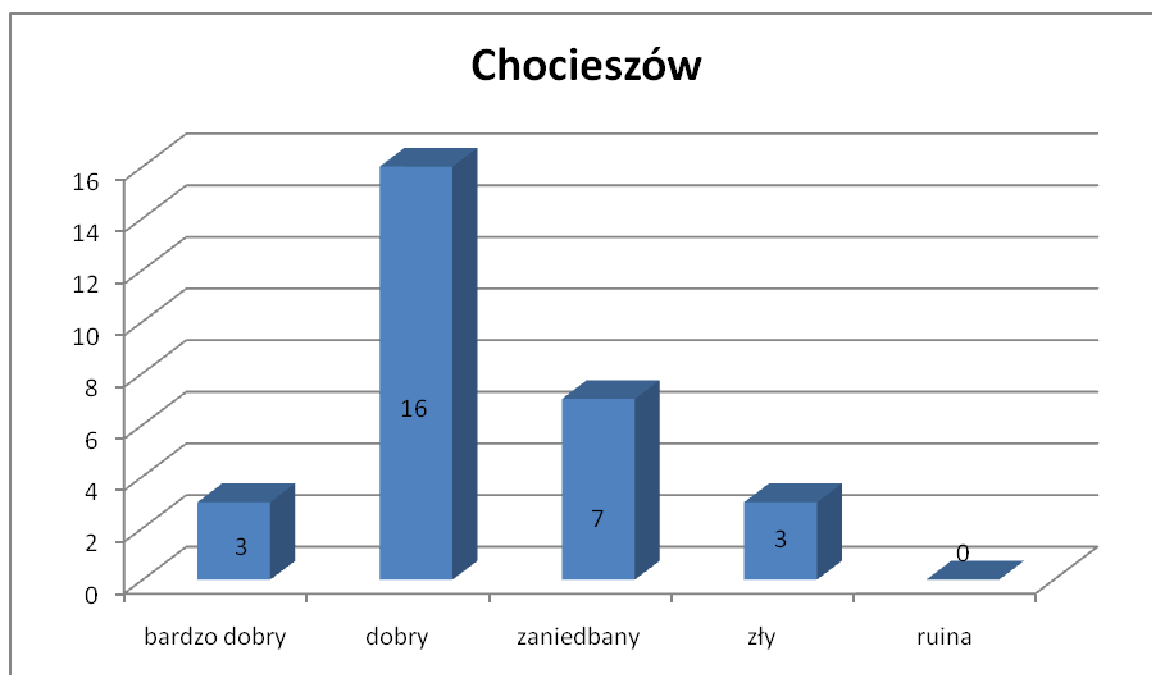
Kamienna figura Św. Jana Nepomucena. Kamienna figura Św. Jana Nepomucena położona jest w centrum miasta, przy skrzyżowaniu drogi krajowej nr. 8 z ul. Sienkiewicza, nieopodal rzeki Kamienny Potok. Powstała w 1711 r., dnia 10 marca 1983 r. została wpisana do rejestru zabytków pod numerem 883/422r.

Istotnym zabytkiem gminy Szczytna jest jej *krajobraz kulturowy*, jako całokształt, ze szczególnym uwzględnieniem dobrze zachowanej mieszkalno -gospodarczej regionalnej architektury sudeckiej. Za jej najciekawsze przykłady mogą posłużyć: domy nr 9 i 28 w Batorowie, dom nr 32 przy ul. Wolności, dom nr 9 przy ul. Nadrzecznej w Szczytnej, dawny młyn w Chocieszowie (dom nr 50), budynek mieszkalno - gospodarczy nr 65 w Łężycach oraz dom nr 35 w Wolanach.

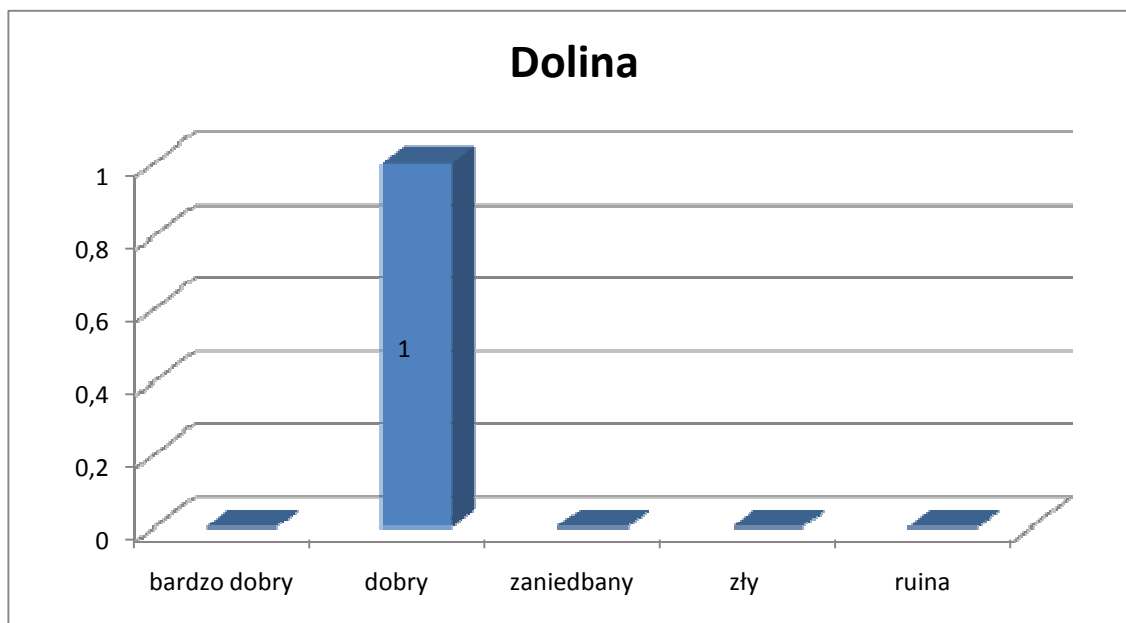
VII. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

Analizę stanu zachowania obiektów zabytkowych przeprowadzono w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków i zilustrowano osobno dla każdej miejscowości. W podsumowaniach, stan rzeczy przedstawiony będzie w perspektywie stosunków własnościowych oraz sposobu użytkowania. W zestawieniach nie uwzględniano zespołów budowli, a oddzielnie poszczególne obiekty. Wydzielone kategorie stanu zachowania opierają się na dość względnej ocenie zewnętrznych elementów bryły obiektów zabytkowych. Jako stan bardzo dobry przyjęto stan idealny estetycznie jak i konstrukcyjnie, będący najczęściej wynikiem niedawnego remontu, stan dobry w przyjętej ocenie odbiega od niego nieznacznymi zaburzeniami estetyki elewacji, przy stanie zaniedbanym ta estetyka pozostawia wiele do życzenia, przy stanie złym oprócz braku estetyki widoczne jest naruszenie konstrukcji ścian i poszycia dachu, a w przypadku ruiny doszło do całkowitego lub częściowego zburzenia zabytku.

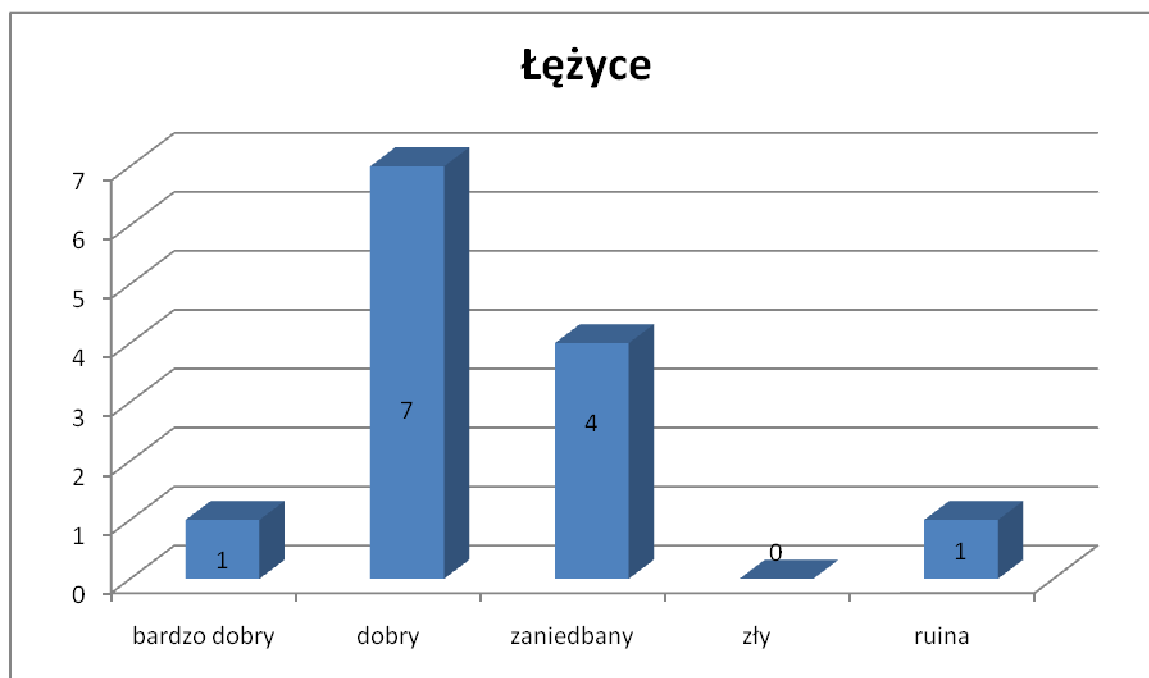
We wsi Chocieszów przeważają budowle w dobrym stanie zachowania (wykres poniżej). Generalny bilans również wyraźnie wypada na korzyść obiektów o korzystnym stanie technicznym: 19/10. Większość zabytków pozostaje w rękach prywatnych. Wyjątkiem jest szkoła będąca własnością gminy o dobrym stanie zachowania. Pod względem funkcji, obok szkoły pełniącej zadania oświatowe, w gminnej ewidencji zabytków ujęty został 1 obiekt o funkcji kultowej (kapliczka) oraz 10 obiektów o funkcji mieszkalnej, 14 o funkcji mieszkalno-gospodarczej, 2 o funkcji gospodarczej i 1 mieszkalno-usługowej. Wśród domów mieszkalnych tylko jeden określono, jako zaniedbany, pozostałe są w stanie dobrym (6) i bardzo dobrym (2). Budynki mieszkalno-gospodarcze zachowane są w bardzo zróżnicowany sposób od bardzo dobrego(1) po zły (2). Budynki gospodarcze są w stanie dobrym i zaniedbanym. Budynek mieszkalno-usługowy (nr 1) jest zaniedbany.

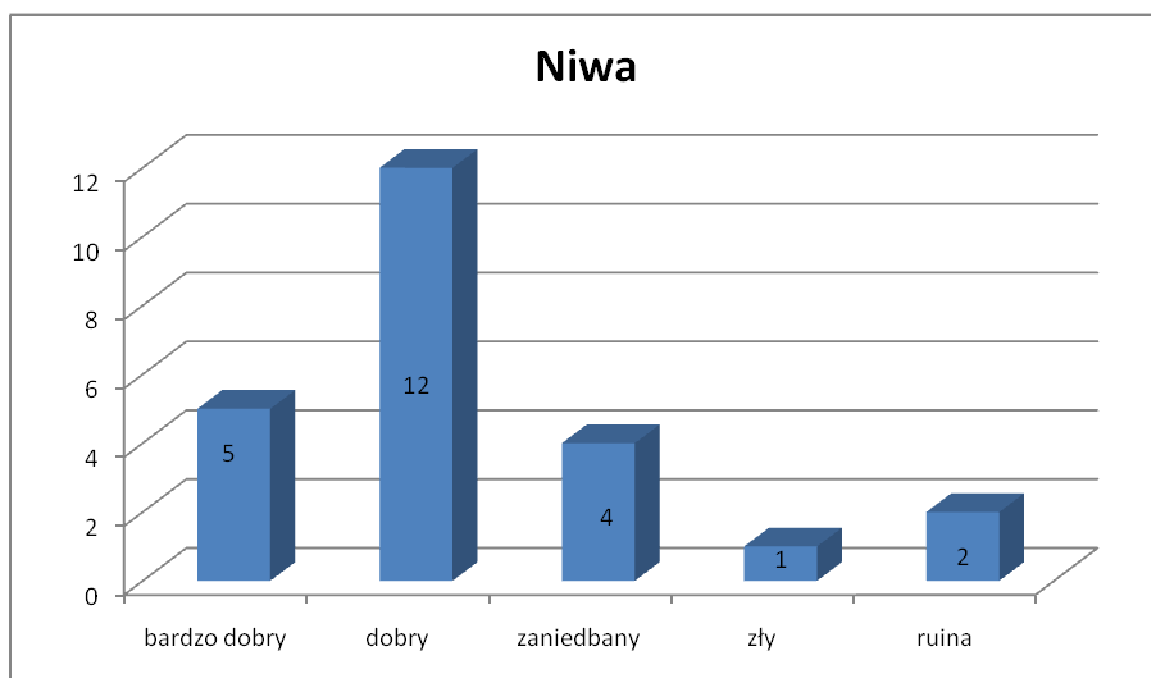
We wsi Dolina znajduje się tylko jeden zabytek. Jest to dom mieszkalny, stanowiący własność prywatną, pozostający w dobrym stanie.

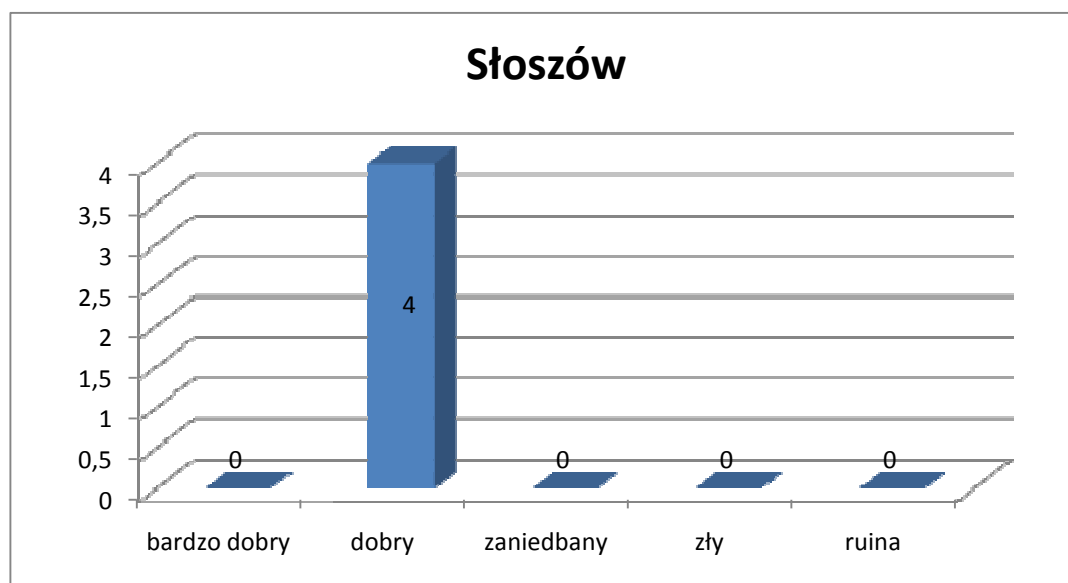
We wsi Łężyce przeważają obiekty o dobrym stanie zachowania (wykres poniżej). Łączny bilans jest również korzystny o stosunku 8/5 na korzyść obiektów o dobrym i bardzo dobrym stanie. Ze względu na formę własności dominują prywatne. Jedyne 2 obiekty: kościół i cmentarz są własnością wyznaniową. Cmentarz jest w bardzo dobrym stanie zachowania natomiast kościół w dobrym. Wśród obiektów prywatnych dominują budynki mieszkalno-gospodarcze (6), głównie w stanie dobrym (4), rzadziej zaniedbanym. Poza tym obecne są domy mieszkalne w stanie dobrym (3) oraz zaniedbane 2 budynki: gospodarczy i mieszkalno-usługowy. W runie popadł nieużytkowany dom nr 76.

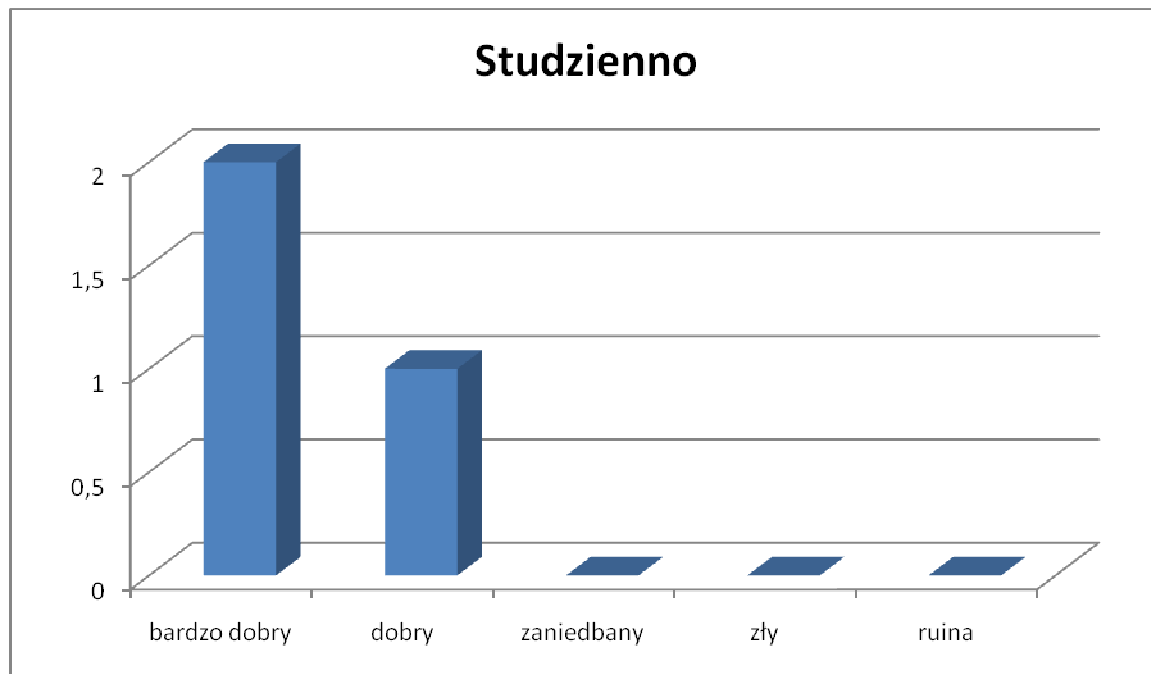
We wsi Niwa przewaga obiektów zabytkowych o korzystnym stanie zachowania jest bardzo wyraźna: stosunek 17/7 (wykres poniżej). Własnością gminy pozostaje 1 budynek (nr 24) w bardzo dobrym stanie zachowania. Dużo obiektów jest własnością wyznaniową. W większości prezentują bardzo dobry (budynek bramny, kościół i cmentarz) lub dobry (1 budynek mieszkalny i 2 gospodarcze) stan zachowania. Wyjątek stanowi zaniedbany mur z bramą. Jako ruinę uznano nieistniejący już w postaci nagrobków cmentarz przykościelny. Własność prywatną reprezentują domy mieszkalne oraz mieszkalno-gospodarcze (12 obiektów), z których 2 są obecnie już nieużytkowane ze względu na bardzo zły lub wręcz zrujnowany stan techniczny, pozostałe są przeważnie w dobrym stanie zachowania. Dodatkowo w rękach prywatnych pozostają 2 bramy w stanie dobrym i zaniedbanym.

We wsi Słozów wszystkie obiekty są w dobrym stanie zachowania (wykres poniżej). Są one własnością prywatną i prezentują 3 budynki mieszkalno-gospodarcze oraz kapliczkę.

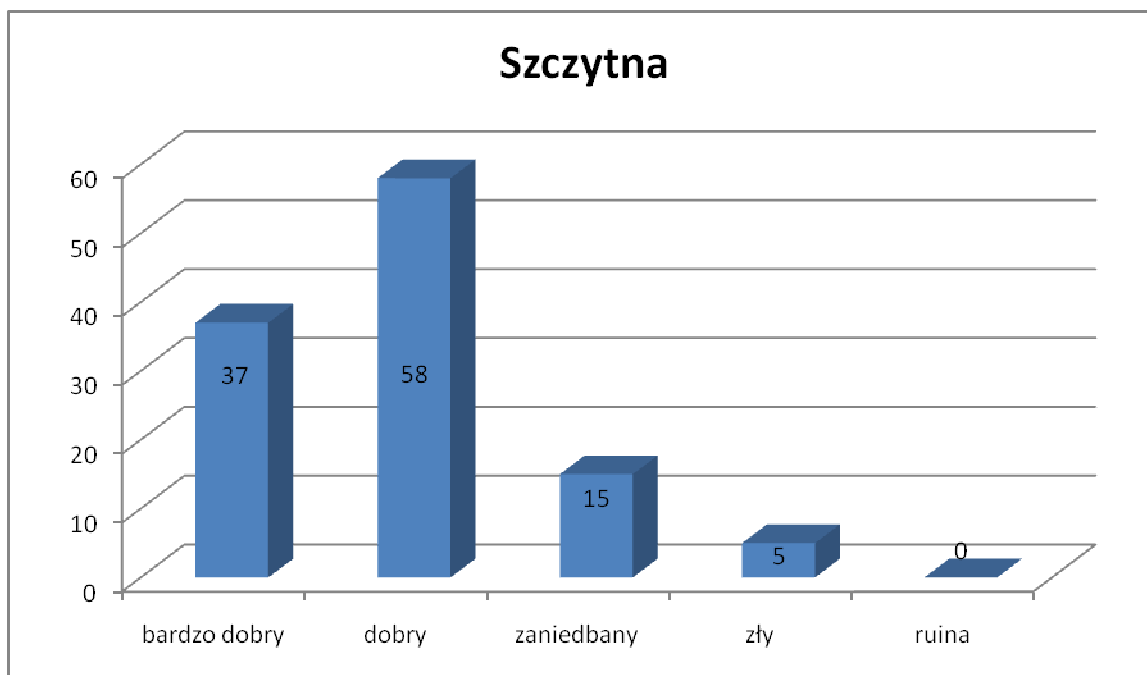

Równie korzystny stan zachowania zabytków prezentuje wieś Studzienno (wykres poniżej). Stan bardzo dobry stwierdzono w przypadku jednego budynku mieszkalno – gospodarczego (nr 3) oraz w przypadku pensjonatu „ Pod Rogaczem”. Stan dobry prezentuje budynek mieszkalno – gospodarczy nr 7.

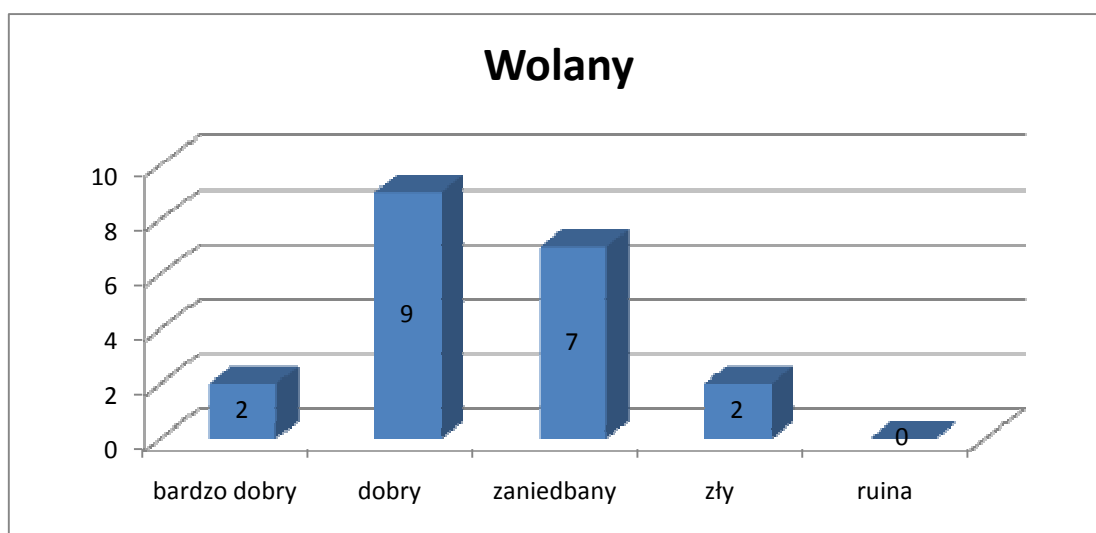

W Szczytnej ogromną przewagę mają zabytki nieruchome o korzystnym stanie technicznym (wykres poniżej). Wśród nich obok dominujących liczebnie obiektów prywatnych obecne są: 15 obiektów państwowych lub gminnych w tym zamek z parkiem i obiektami towarzyszącymi, 6 obiekty będące własnością wyznaniową (kościół z plebanią, bramą i cmentarzem oraz kaplica i cmentarz komunalny), 4 obiekty będące wspólnotą gminno-prywatną w tym budynek dawnego browaru wpisany do rejestru zabytków. Obiekty prywatne to w przeważającej większości domy mieszkalne (81 obiektów). Bardzo dobry stan zachowania ma wyremontowany kompleks obiektów usługowych przy ul. Wolności 2. Dobry stan ma obiekt funkcji turystycznej (Górską Bazę Noclegową). Otóż, jako zaniedbany sklasyfikowano cmentarz przykościelny. Ocenę taką podyktował stan nagrobków pochówków przedwojennych. Warto wspomnieć również o złym stanie Szpitalu Najświętszego Serca Jezusowego, obecnie nieużytkowany oraz budynku „Pałacyku” znajdującego się przy ul. Wolności 5 w Szczytnej.

Podsumowując należy podkreślić, iż większość obiektów wpisanych do rejestru zabytków jest w stanie dobrym. Jednak są też takie, które wymagają remontu ze względu na swój naganny stan zachowania.

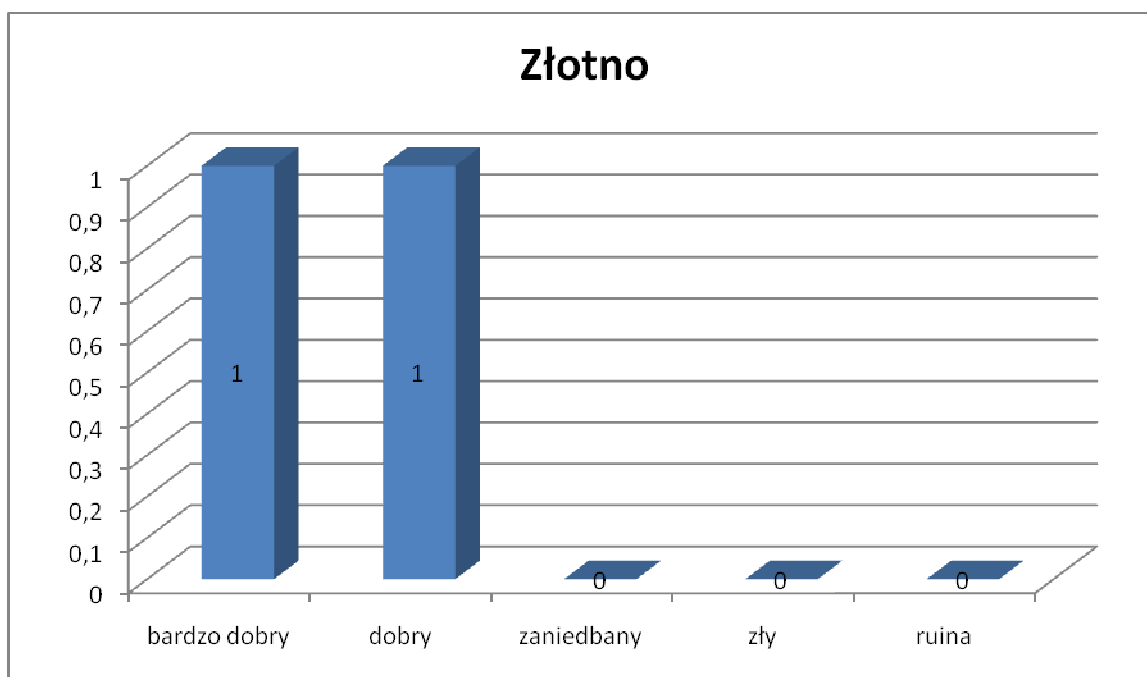

Stan zabytków w Wolanach podobnie jak w innych miejscowościach gminy Szczytna przedstawia się dobrze. Bilans wynosi 11/9 na korzyść obiektów o korzystnym stanie technicznym. Pozytywny obraz zacierają jednak fakt, iż wśród zaniedbanych i w złym stanie technicznym znajdują się zabytki najciekawsze należące do zespołu pałacowo-parkowego. Są to 3 oficyny mieszkalne i 2 obeliski będące własnością państwową. Zły stan techniczny prezentuje również prywatny budynek mieszkalno-gospodarczy o nr 49. Taki sam status własności i funkcji mają zaniedbane budynki o nr 5 i 15. Zabytki wpisane do rejestru, czyli: kaplica MB Bolesnej będąca własnością wyznaniową oraz park zarządzany przez Agencję Nieruchomości Rolnych, znajdują się kolejno w stanie bardzo dobrym i dobrym. Wśród pozostałych zabytków, o korzystnym stanie zachowania, znajdują się prywatne domy mieszkalne (4), budynki mieszkalno-gospodarcze(2), budynek gospodarczy oraz wspólnie zarządzany (prywatno-gminny) Dom Ludowy.

W Złotnie jedyne 2 obiekty zabytkowe są w korzystnym stanie zachowania. Dom mieszkalny nr 39 jest bardzo dobrze zachowany, a dom mieszkalny nr 18 jest w dobrym stanie technicznym. Status własności, prywatny.

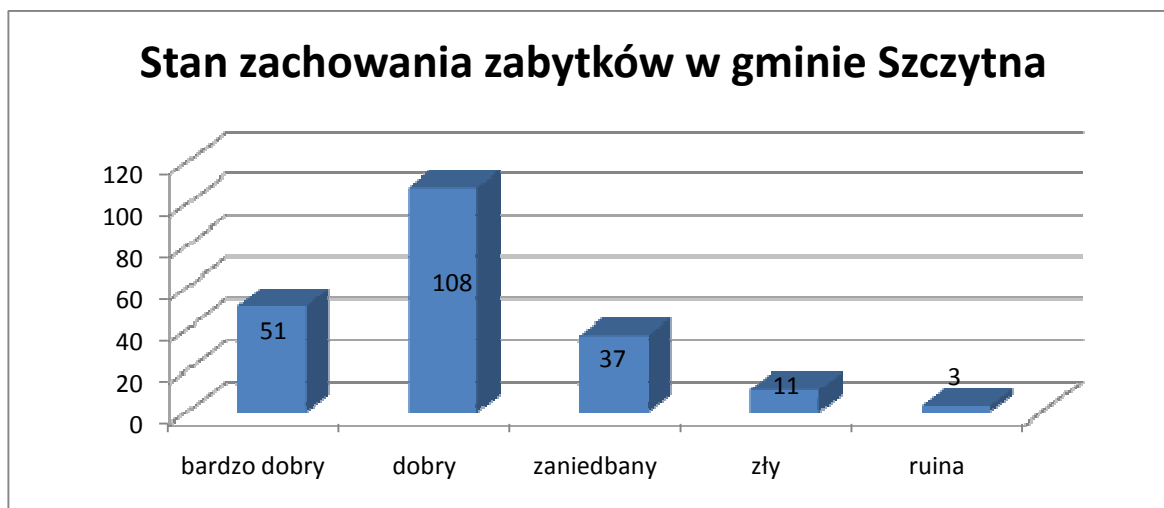

Podsumowanie

Ogólny obraz stanu zachowania zabytków gminy Szczytna należy uznać za dobry. Stosunek liczbowy obiektów o korzystnej kondycji (bardzo dobry i dobry) w stosunku do niezadowolającej (zaniedbany, zły, ruina) wynosi: 161/49. Korzystny bilans utrzymuje się we wszystkich wsiach gminy.

Wśród zabytków będących własnością prywatną dominują obiekty w dobrym stanie zachowania (93), ilość obiektów w bardzo dobrym stanie i zaniedbanych kształtuje się proporcjonalnie 32 do 28) natomiast obiektów w złym stanie technicznym jest 8, a zrujnowanych 2. Najkorzystniejszy stan zachowania zarejestrowano dla zabytków zarządzanych przez gminę lub wspólnie przez gminę i osoby prywatne. Większość jest w bardzo dobrym stanie (7 gminne, 2 gminno-prywatne) dużo rzadziej w dobrym (3 i 2). Obiekty będące własnością wyznaniową przedstawiają zbliżony stan zachowania, większość (8) sklasyfikowano, jako bardzo dobry, połowę mniej, jako dobry a jedynie, 2 jako zaniedbany. Jako ruina w zestawieniach figuruje nieistniejący cmentarz przykościelny w Niwie. Najbardziej zróżnicowany stan techniczny prezentują obiekty państwowe. Wynika to z faktu zarządzania przez odmienne jednostki organizacyjne Skarbu Państwa. Najlepszy stan zachowania prezentują zabytki będące własnością Lasów Państwowych (leśniczówka w Batorowie wraz z budynkiem gospodarczym) oraz władz powiatowych (zamek „Leśna Skala” wraz z otoczeniem). Natomiast największe zaniedbanie widoczne jest w obiektach należących do Agencji Nieruchomości Rolnych. Ze statusem własności ściśle skorelowana jest forma użytkowania obiektów zabytkowych: te prywatne to głównie domy mieszkalne i budynki mieszkalno-gospodarcze, dużo rzadziej mieszkalno-usługowe lub pensjonaty.

Zupełnym wyjątkiem jest dawny szpital w Szczytniej. Obiekty gminne to budynki użyteczności publicznej oraz oświatowe. Zabytki będące własnością wyznaniową to głównie obiekty o funkcji kultowej, dużo rzadziej mieszkalnej lub gospodarczej. Niejednorodność funkcjonalna cechuje jedynie obiekty państwowe. Są to, bowiem domy mieszkalne, budynki gospodarcze, społeczne, wypoczynkowe (altana) oraz parki i obeliski. Konkludując stwierdzamy, iż wśród obiektów o niekorzystnym stanie technicznym dominują prywatne oraz dużo rzadziej państwowe domy mieszkalne i budynki mieszkalno-gospodarcze, natomiast najlepszy stan zachowania prezentują obiekty gminne oraz wyznaniowe..

STAN ZACHOWANIA ORAZ WARTOŚĆ POZNAWCZA ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH¹

Miejscowość	Nr stanowiska	Zagrożenia	Stan zachowania	Wartość poznawcza
Dolina	1/8 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Mała
Łężyce	1/1 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Mała
Łężyce	2/2 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Mała
Łężyce	3/4 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Średnia
Niwa	1/3 (94-23)	Nie istnieją	dobry	Mała
Niwa	2/6 (93-23)	Nie istnieją	dobry	Mała
Szczytna	1/2 (95-23)	Nie istnieją	dobry	Mała
Szczytna	2/3 (95-23)	Nie istnieją	dobry	Mała

¹ Dane na podstawie KEZA

Szczytna	3/5 (95-22)	Nie istnieją	dobry	Mała
Szczytna	1/4 (95-23)	Nie istnieją	dobry	Mała
Szczytna	5/5 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Średnia
Szczytna	6/6 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Średnia
Szczytna	7/7 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Mała
Szczytna	8/7 (94-23)	Nie istnieją	dobry	Średnia
Szczytna	9/8 (94-23)	Nie istnieją	dobry	Mała
Szczytna	10/9 (94-23)	Nie istnieją	dobry	Mała
Szczytna	11/10 (94-23)	Nie istnieją	dobry	Średnia
Szczytna	12/11 (94-23)	Nie istnieją	dobry	Mała
Szczytna	13/12 (94-23)	Nie istnieją	dobry	Mała
Wolany	1/3 (94-23)	Arch.	Arch.	Arch.
Wolany	2/2 (94-23)	Nie istnieją	dobry	Mała
Wolany	3/3 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Mała
Złotno	1/3 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Mała
Dolina	1/11 (94-22)	Nie istnieją	dobry	Mała

W przypadku zabytków archeologicznych ocena takich czynników jak stan zachowania i wartość poznawcza napotyka na istotne trudności. Wynika to z faktu jedynie powierzchniowego ich rozpoznania. Wnioskowanie może więc być dokonane jedynie pośrednio, na podstawie lokalizacji stanowiska i wynikających z tego faktu zagrożeń oraz liczby artefaktów pozyskanych w trakcie badań powierzchniowych. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Szczytna zlokalizowane są na niezabudowanych terenach rolniczych, będących w bieżącym użytkowaniu. Tak więc nie istnieją realne zagrożenia zniszczenia całości substancji zabytkowej zawartej w obrębie danego stanowiska. Jednakże coroczna orka może naruszać stropowe partie obiektów nieruchomych tworzących stanowisko, takich jak jamy osadnicze i krzemienice. Czynnik ten zależy od miąższości warstwy ornej zalegającej na stanowisku. Przyjęto więc *a priori* iż w ogólnej perspektywie stan zachowania stanowisk archeologicznych gminy Szczytna jako dobry.

Wartość poznawcza stanowisk gminy Szczytna wynika jedynie z oceny ilości artefaktów zabytkowych pozyskanych z jego powierzchni. W przypadku pięciu stanowisk

określono ją jako średnią. W pozostałych przypadkach uznano ją jako małą. Wśród stanowisk archeologicznych o największej wartości znalazły się: domniemana osada z epoki neolitu lub brązu (Łężyce 3/4), obozowiska paleolityczne i neolityczne (Szczytna 5/5, 8/7 i 11/10) oraz ślady osadnictwa z epoki kamienia i okresu halsztackiego (Szczytna 6/6). Bardzo istotną kwestią, którą należy szczególnie podkreślić, jest fakt iż zaprezentowana ocena wartości poznawczych stanowisk może być z gruntu odmienna. Wspomniany już powyżej czynnik jakim jest miąższość warstwy ornej zalegającej na stanowisku i „chroniącej” je przed niszczeniem, wpływa również na właściwą ocenę jego wartości poznawczej. Mała ilość wyoranej substancji zabytkowej nie koniecznie musi świadczyć o małej ilości zabytków na stanowisku, a wynikać może ona z bardzo dobrego stanu zachowania stanowiska zabezpieczonego grubą warstwą orną, poprzez którą pług nie narusza partii stropowych obiektów. Jednoznacznie kwestię wartości poznawczej stanowiska może przynieść jedynie rozpoznanie wykopaliskowe.

Poza niniejszą analizą znalazło się stanowisko Wolany 1/3, które jako archiwalne nie ma określonej lokalizacji. Oczywiście rodzaj znaleziska i jego chronologia czyni je wartościowym faktem osadniczym.

VIII. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SZCZYTNA

Jako, że na bieżący obraz krajobrazu kulturowego oraz możliwości jego ochrony i kształtowania wpływa kondycja gospodarczo - ekonomiczna gminy, poniższa analiza prezentuje również czynniki stanowiące o jej potencjale i słabościach.

Silne strony	Słabe strony
<ol style="list-style-type: none"> 1. dogodna lokalizacja na różnorodnych szlakach komunikacyjnych zapewniająca dostęp do transportu samochodowego (trasa E-8) i kolejowego, 2. bliskie sąsiedztwo południowej granicy Polski, 3. ciekawe zabytki architektoniczne o regionalnej specyfice, 4. bogaty zasób zieleni, 5. bogate walory przyrodnicze i krajobrazowe, 6. duży potencjał ludzki w wieku produkcyjnym, 7. Lokalna Grupa Działania „Kłodzka Wstęga Sudetów” jako inicjatywa kreująca rozwój społeczno-kulturalny wyrażany m.in. przez dbałość i promocje dziedzictwa kulturowego, 8. brak uciążliwych zakładów pracy , 9. strefa Parku Narodowego Gór Stołowych, 10. bardzo dobry lub dobry stan techniczny większości obiektów zabytkowych, 11. dobry stan zachowania zabytków archeologicznych, nie zagrożonych zniszczeniem. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. starzenie się społeczeństwa, 2. ujemny przyrost naturalny, 3. niska innowacyjność gospodarki i małe wykorzystanie nowoczesnych technologii, 4. brak placówek naukowo-badawczych, 5. brak inicjatyw w ramach działań partnerstwa publiczno-prywatnego, 6. niewielkie znaczenie w gospodarce branży hotelarsko-gastronomicznej, 7. brak uchwały o dotacjach celowych na renowację zabytków wpisanych do rejestru, 8. brak społecznego opiekuna zabytków, 9. słaba “świadomość regionalna” w społeczeństwie lokalnym, 10. postępujący proces degradacji zabytkowej zabudowy założeń pałacowych (Wolany), 11. brak rozpoznania wykopaliskowego stanowisk archeologicznych, 12. duża liczba samowoli budowlanych.

Szanse	Zagrożenia
<ol style="list-style-type: none"> 1. budowa i rozwój społeczeństwa informacyjnego, 2. pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej, 3. współpraca gminy z sąsiednimi samorządami, 4. rewitalizacja obszarów przemysłowych i poszkolnych, 5. odbudowa obiektów zabytkowych, 6. świadomość bogatej historii regionu, 7. uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach prorozwojowych gminy (programy rewitalizacji), 8. uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym, 9. udział funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków, 10. finansowanie ze środków gminnych prac konserwatorskich, 11. możliwości pozyskiwania środków dla regionalnych programów ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego z funduszy strukturalnych UE, 12. udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie, 13. rozwój branży hotelarsko-gastronomicznej, 14. rozwój bazy agroturystycznej, 15. rozwój turystyki sentymentalnej aktywnej, oraz turystyki dziedzictwa, 16. restauracja kolei, 17. powołanie społecznego opiekuna 	<ol style="list-style-type: none"> 1. regres gospodarki rolnej, 2. wpływy deformacyjne w wyniku eksploatacji kopalni metodą odkrywkową i wynikająca z tego dewastacja środowiska, 3. wykluczenia społeczne na skutek utraty miejsc pracy, 4. wzrost bezrobocia, 5. zanieczyszczenie, 6. brak potencjalnych inwestorów, 7. dalsza likwidacja połączeń kolejowych, 8. rosnąca migracja ludności , 9. niestabilna polityka finansowa i gospodarcza państwa oraz zagrożenia bezpośrednio związane z ochroną zabytków, 10. słaby stopień przygotowania przedsiębiorców do absorpcji zewnętrznych środków finansowych, 11. duża konkurencja innych turystycznych regionów Dolnego Śląska, 12. zmiana stylu życia – zanik aktywności rekreacyjnej i kulturalnej, 13. niewystarczające instrumenty prawne chroniące ład przestrzenny i krajobraz, 14. nieumiejętne wprowadzanie obcych form architektury do zabytkowych układów przestrzennych, tzw. kosmopolityzm architektoniczny.

zabytków,

18. renowacja zabudowy zagrodowej dla
nowych aktywności gospodarczych.

IX. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE ²

A. Priorytety programu opieki

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania*

Zadania:

- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów).
- Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzacje zabytków będących własnością Gminy.
- Wsparcie przez gminę również renowacji szczególnie cennych zabytków na jej terenie, a nie będących bezpośrednio jej własnością. Dotyczy to w szczególności dróg krzyżowych w dawnym Batorowie i na Szczytniku oraz dworca kolejowego wraz z otoczeniem.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne*

Zadania:

- Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy, w szczególności Zamku „Leśna Skała” wraz z otaczającymi go skałami. Oświetlenie tego miejsca powinno zostać poprzedzone przycięciem drzew tak, aby odsłonić bryłę zamku w celu podniesienia walorów turystycznych panoramy miasta. Na iluminację zasługują również ryzalit dworu przy ul. Wolności.
- Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych.
- Wsparcie inicjatyw lokalnych mających na celu poprawę atrakcyjności zabytków poprzez przywrócenie do ich pierwotnego stanu np. odzyskaniu zaginionego w czasie wojny dzwonu kościoła w Niwie.

---

² Niniejszy rozdział powstał we współpracy z Panem MARIANEM HALEMBĄ, znawcą lokalnej kultury, zabytków i historii, działającym aktywnie na rzecz ochrony i promocji lokalnego krajobrazu kulturowego

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Podjęmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami*

Zadania:

- Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.
- Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach.
- Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp. W przypadku gminy Szczytna powinny one dotyczyć 3 ujęć tematycznych:
  - historii szklarstwa z uwzględnieniem trzech hut znajdujących się dawniej na terenie Szczytnej,
  - historii browarnictwa (1594-1958) miejsce lokalizacji: ul. Wolności 7 dawna karczma browarna wybudowana w 1711 roku przez ówczesnego właściciela Szczytnej Johana von Hartiga,
  - historii miasta od początków po współczesność uwzględniając aspekt powojennego osadnictwa.

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego*

Zadania:

- ustalenie strefy ochrony konserwatorskiej dla obszarów zabytkowych:
  - a) miasto Szczytna ul. Wolności (park),
  - b) wieś Łężyce, dawny zespół parkowo-pałacowy.
- ustalenie strefy „A” ochrony konserwatorskiej dla:
  - a) zespołu kościelnego w Szczytnej.
- ustalenie strefy „B” ochrony konserwatorskiej dla:
  - a) parku podworskiego w Łężycach,
  - b) kaplicy św. Anny w Batorowie wraz z kapliczkami drogi krzyżowej.
- ustalenie strefy „K” ochrony krajobrazu kulturowego w obrębie pierwotnych układów przestrzennych dla wsi Niwa oraz Batorowie i Nowych Bobrownikach obecnie dzielnic Szczytnej,

- konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji),
- walka z samowolami budowlanymi,
- uzupełnienie *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Szczytna* o strefy OW dla miejscowości Łężyce, Niwa oraz Szczytna. Są to strefy obserwacji archeologicznej, na których wszelkie planowane inwestycje powinny zostać uzgodnione z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków. Prace ziemne muszą być prowadzone pod nadzorem uprawnionego archeologa, a w momencie odkrycia nawarstwień archeologicznych inwestor musi ponieść koszt ratowniczych badań wykopaliskowych. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, ustala Wojewódzki Konserwator Zabytków w drodze decyzji, w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, mogą potencjalnie zniszczyć lub uszkodzić zabytek archeologiczny. Strefy OW dla powyższych miejscowości ujęte są w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Archeologicznych a ich przestrzenny zasięg określają karty Gminnej Ewidencji Zabytków (obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o genezie średniowiecznej- Łężyce, Niwa; obszar obserwacji archeologicznej dla miejscowości o genezie średniowiecznej- Szczytna).

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy*

Zadania:

- Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego np. poprzez internetową publikację gminnej ewidencji zabytków,

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym*

Zadania:

- Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych,
- Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy,
- Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć,

- Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo,
- Postawienie pomnika poświęconego hutnikom i kontynuowanym tu od 1771 roku tradycjom szklarskim,
- Wykreowanie miejsca zorganizowanej zieleni miejskiej w okolicach stawu znajdującego się w centrum miasta ze stanowiskiem kłodzkiej róży (*Trollius europaeus*) będącej symbolem Ziemi Kłodzkiej,
- Utworzenie lapidarium w oparciu o istniejące dawne wyroby kamieniarskie będące wytworem istniejących tu już w XVII wieku warsztatów kamieniarskich: lokalizacja park przypałacowy przy deptaku,
- organizowanie festynów promujących dziedzictwo historyczne gminy, obejmujących np. pokazy technik dawnego szklarstwa czy sposoby średniowiecznego warzenia piwa.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym*

Zadania:

- bieżący monitoring i weryfikacja substancji zabytkowej ujętej w gminnej ewidencji zabytków w celu zapobiegania dewastacji poszczególnych obiektów
- finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych,
- szczegółowa inwentaryzacja zabytków ruchomych z obszaru gminy.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej*

- opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych, wodnych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego,
- wytyczenie punktów i tras widokowych w paśmie Gór Stołowych i ciągnących się tu Orlich Skał pomiędzy Piekiełną Górą a zamkiem na Szczytniku,
- utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy. Mogą one mieć dwojaką formę:

1. niewielkie tabliczki przytwierdzone do fasad obiektów zabytkowych streszczające ich historię oraz walory zabytkowe, takimi obiektami mogą być: browar (ul. Wolności 7a,b,c), dawna karczma browarna (ul. Wolności 7), dawna karczma sądowa (ul. Wolności 16),

2. duże wolno stojące tablice informacyjne, których tematem może być: historia poszczególnych miejscowości, historia lokalnego szklarstwa i browarnictwa, historia zamku „Leśna”, historia pałacu w Szczytnej, historia pałacu w Wolanach, historia doprowadzenia kolei żelaznej do Szczytnej w 1890 roku. itp,

Wszystkie tablice informacyjne wykonać również w wersjach obcojęzycznych w języku: czeskim, niemieckim i angielskim.

X. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zakłada się, że zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. instrumenty prawne:

- przepisy ustawowe, programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- dokumenty wydane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2. instrumenty finansowe:

- środki pochodzące z budżetu zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- środki pochodzące z funduszy Unii Europejskiej,
- środki pochodzące z programów operacyjnych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje organizacji pozarządowych ,
- dofinansowania Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

3. instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów programów dotyczących ochrony dziedzictwa narodowego uwzględnionych w strategiach wojewódzkich i lokalnych,
- współpraca z ośrodkami akademickimi i naukowymi.

4. instrumenty kontrolne:

- aktualizacja informacji zawartych w gminnej ewidencji zabytków,
- aktualizacja informacji dotyczących regulacji stanów własnościowych obiektów zabytkowych,
- aktualizacja informacji dotyczących zabytków (stan zachowania, przeprowadzane prace),
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego,

5. instrumenty społeczne:

- współpraca z organizacjami społecznymi i pozarządowymi,
- edukacja kulturowa,
- promocja dziedzictwa kulturowego i zabytków z terenu gminy,
- komunikacja z lokalną społecznością dotycząca Programu.

XI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Środki UE

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2021-2027

Cel szczegółowy – Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacyjnych społecznych.

Inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Wsparcie ukierunkowane zostanie głównie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Wdrożone rozwiązania infrastrukturalne, tym nowoczesne technologie, umożliwiają tworzenie oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Program Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2021-2027 (PROGRAM INTERREG)

OŚ PRIORYTETOWA 2: Rozwój potencjału przyrodniczego i kulturowego na rzecz wspierania zatrudnienia

Priorytet inwestycyjny 2.1 Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturowych oraz ich rozwój

Zachowanie i odnowa atrakcji kulturowych i przyrodniczych, ukierunkowane na ich wykorzystanie dla zrównoważonego rozwoju wspólnego pogranicza.

Działania zmierzające do zachowania i odnowy atrakcji kulturowych i przyrodniczych bezpośrednio zwiększają jakość i zakres oferty turystycznej i w ten sposób wpływają na wzrost zatrudnienia w turystyce i związanych z nią gałęziach gospodarki. W celu podniesienia jakości i wzbogacenia oferty turystycznej mogą być realizowane następujące działania:

- rekonstrukcje, rewitalizacje i inne działania służące zachowaniu i odnowie atrakcji przyrodniczych i kulturowych,
- działania zmierzające do większego włączenia atrakcji kulturowych i przyrodniczych do zrównoważonego ruchu turystycznego.

Dotyczy to realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych dotyczących elementów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz innych znaczących atrakcji regionu, zmierzających do wzbogacenia oferty turystycznej pogranicza.

Działanie 2. Wspieranie wykorzystania niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Wspieranie zachowania i rozwoju niematerialnego dziedzictwa kulturowego pogranicza polsko-czeskiego ma wysoki potencjał generowania efektów synergicznych. Wydarzenia kulturalne, wykorzystujące dziedzictwo niematerialne (np. festiwale tradycji, pokazy rzemiosła tradycyjnego), przyczyniają się nie tylko do włączania elementów dziedzictwa niematerialnego do ruchu turystycznego, ale przyczyniają się także do wykorzystania innych (zazwyczaj materialnych) atrakcji regionu pogranicza. **Oś priorytetowa 2: Rozwój potencjału przyrodniczego i kulturowego na rzecz wspierania zatrudnienia**

Priorytet inwestycyjny 2.1:

Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój

Cel:

Zwiększenie odwiedzalności regionu poprzez większe wykorzystanie potencjału zasobów przyrodniczych i kulturowych

Przedsięwzięcia, które mogą zostać objęte wsparciem:

- Zachowanie i odnowa atrakcji kulturowych i przyrodniczych.

- Wspieranie wykorzystania niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
- Działania w zakresie infrastruktury w celu transgranicznego udostępnienia i wykorzystania kulturowego i przyrodniczego dziedzictwa regionu przygranicznego.
- Wspólne działania informacyjne, marketingowe i promocyjne w dziedzinie wykorzystania zasobów przyrodniczych i kulturowych.
- Ewaluacje, opracowania studyjne, strategie, plany zmierzające do wykorzystania zasobów przyrodniczych i kulturowych.
- Uwaga: Projekty powinny wspierać wzrost gospodarczy, który w znaczący sposób przyczyni się do wzrostu zatrudnienia w regionie. W przypadku projektów infrastrukturalnych całkowite wydatki na jeden element infrastruktury nie mogą przekraczać 5 mln euro.

Kwalifikowalni wnioskodawcy: Władze publiczne, ich związki i stowarzyszenia; Organizacje powołane przez władze publiczne; Organizacje pozarządowe; Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej; Kościoły i związki wyznaniowe; Stowarzyszenia i związki działające w obszarze turystyki.

Wskaźnik produktu (beneficjent musi wybrać przynajmniej jeden z nich):

- Liczba elementów bogactwa kulturowego / przyrodniczego o podniesionej atrakcyjności (elementy)
- Liczba elementów infrastruktury udostępniającej/zwiększającej wykorzystanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego (elementy)
- Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (km)
- Liczba zrealizowanych wspólnych mechanizmów w zakresie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego (mechanizmy)
- Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (odwiedziny/rok)
- Całkowita długość zbudowanych lub zmodernizowanych ścieżek rowerowych, szlaków rowerowych oraz ścieżek pieszych (km)

Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027

Cel szczegółowy – wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. Zakres interwencji – 166 - ochrona. Rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury.

Zakres:

Rozbudowa oraz przebudowa infrastruktury instytucji kultury o znaczeniu regionalnym, prowadzonych lub współprowadzonych przez samorząd województwa (wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia), które będą miały na celu m.in. rewitalizację zabytkowych przestrzeni oraz modernizację obiektów w celu uzyskania niższej energochłonności oraz zwiększenia dostępności obiektów oraz umożliwienia pełnienia przez nie nowych funkcji na rzecz lokalnej społeczności. W ramach typu 5.2.A możliwa jest renowacja, konserwacja, rewaloryzacja i restauracja obiektów zabytkowych (w tym pomników) – jednak nie może być ona pojedynczą interwencją, tylko musi stanowić część większego przedsięwzięcia.

2. Środki krajowe

Środki z budżetu państwa w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Główną formą finansowania opieki nad zabytkami, po którą sięgają właściciele lub zarządcy, są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa. Środki te dystrybuowane są poprzez odpowiednie departamenty ministerstwa właściwego ds. kultury w ramach Programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN).

Program ten zawiera m.in.:

1. Ochrona zabytków
2. Ochrona zabytków archeologicznych

1 - Departament Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego dwa razy do roku ogłasza konkurs. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

2 - Narodowy Instytut Dziedzictwa. Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025

Priorytet 2 umożliwia pozyskanie środków przez gminy na zadania związane z remontem, przebudową, rozbudową i budową oraz wyposażeniem budynków bibliotek.

Poza odpowiednimi programami istnieją też dotacje celowe przyznawane przez ministerstwa realizujące misję opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego, czyli Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego może wspierać działania m.in. na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego także przez program Promesa. Jego celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury przez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego na zadania, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich. Promesa ministra to inaczej umowa przyrzeczenia o współfinansowaniu projektów realizowanych ze środków europejskich pod warunkiem ich wyboru do realizacji przez właściwe organy w ramach funduszy strukturalnych, programów wspólnotowych oraz innych środków europejskich.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego organizuje coroczny konkurs „Zabytek Zadbane”, dzięki któremu promuje się właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko wpisuje się do rejestru zabytków. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości.

Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

Kategorie konkursowe:

- A. Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- B. Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- C. Adaptacja obiektów zabytkowych;
- D. Architektura i budownictwo drewniane;
- E. Zabytki techniki (w tym budownictwo przemysłowe i inżynierskie);
- F. Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

3. Środki województwa dolnośląskiego

Środki wojewódzkiego konserwatora zabytków

Wojewódzki konserwator zabytków, działając na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez wojewodę. W odróżnieniu od możliwości dofinansowania prac lub robót przy zabytkach przez samorząd gminny bądź wojewódzki, wojewódzki konserwator zabytków, podobnie jak Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, udziela dotacji nie tylko na pokrycie kosztów wykonania planowanych prac w roku udzielenia dotacji, lecz też dofinansowuje prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Z wnioskiem o udzielenie finansowania może wystąpić każdy podmiot, mający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. O refundację może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.

Wsparciem gospodarzy obiektów zabytkowych jest także konkurs „Laur Konserwatorski”, organizowany corocznie przez Stowarzyszenie Konserwatorskie we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków pod patronatem Generalnego Konserwatora Zabytków, Wojewody oraz Marszałka Województwa. Celem konkursu jest wyłonienie wyróżniających się realizacji konserwatorskich, cechujących się wysoką jakością, prawidłowością działań przy zabytku, szczególną dbałością o kompleksowe przywrócenie mu świetności, utrwalenie wartości znaczenia oraz promocja dobrych wzorów realizacji prac przy zabytku, adaptacji i dbałości o jego właściwe utrzymanie i zagospodarowanie, uhonorowanie i wyróżnienie wzorowych inwestorów-gospodarzy zabytków i wykonawców prac.

Środki samorządu województwa dolnośląskiego

Samorząd województwa dolnośląskiego corocznie na działania związane z opieką nad dolnośląskimi zabytkami przeznaczają pulę środków, która jest rozdysponowywana w ramach naboru wniosków w konkursie o dotację na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach. Nabór wniosków odbywa się do końca stycznia każdego roku, a wielkość wnioskowanej dotacji nie może stanowić więcej niż 200 000 złotych, która stanowić może maksymalnie 50% planowanych wydatków na prace związane z zabezpieczeniem czy restauracją zabytku w ramach składanego wniosku. Ponadto na podstawie art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2016 r., poz. 486) i art. 13 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817 z późn. zm.) samorząd województwa dolnośląskiego corocznie ogłasza Otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Celem konkursu ofert jest wyłonienie i wsparcie projektów dotyczących realizacji zadań publicznych Województwa Dolnośląskiego z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji.

Dodatkowo corocznie samorząd województwa dolnośląskiego daje możliwość otrzymania dotacji na realizację zadania publicznego w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego z pominięciem otwartego konkursu ofert. Ofertę realizacji zadania publicznego złożyć mogą podmioty/organizacje na podstawie artykułu 19 a (ust. od 1 do 6) ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817 z późn. zm.). Wysokość dofinansowania lub finansowania zadania publicznego nie może jednorazowo przekroczyć kwoty 10 000 zł, a zadanie publiczne ma być realizowane w okresie nie dłuższym niż 90 dni.

XII. REALIZACJA PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW W OKRESIE PROGRAMOWANIA

W całości zrealizowano remonty:

- bramy w byłym zespole PPH Szczytna przy ul. Wolności pomiędzy numerami 2 i 2c,
- rzeźby (figury) św. Jana Nepomucena zlokalizowanej przy skrzyżowaniu ulic Robotniczej i Sienkiewicza (dzięki pomocy dawnych mieszkańców Szczytnej),
- obiektu Szkoły Podstawowej w Szczytnej przy ul. Kościelnej 6,
- obiektu Urzędu Miasta i Gminy w Szczytnej przy ul. Wolności 42.

Zmienił się status własności:

- obiektu Szpitala Najświętszego Serca Jezusowego w Szczytnej przy ul. Szpitalnej 2, który przeszedł w ręce prywatne,
- terenu parku w Wolanach, przeszedł na własność ANR.

W okresie programowania przyjętym w niniejszym dokumencie (do końca 2027 r.) gmina planuje, w kontekście obiektów zabytkowych, nadal realizować założenia przyjęte w dokumentach strategicznych. Tak więc, planowany jest:

- **remont obiektu przy ul. Wolności 5,**
- **adaptacja byłego browaru przy ul. Wolności na cele użyteczności publicznej,**
- **przebudowa schodów przy Kościele pw. Św. Wita w Niwie,**
- **remont obiektu Chocieszów 32 (budynek szkoły).**

Gmina rozważy również opiekę nad kolejnymi obiektami, które w trakcie funkcjonowania programu zostaną dopisane do ewidencji zabytków, a które będą pozostawały jej własnością.

Planowane prace remontowe i rewitalizacyjne mają być realizowane ze środków własnych gminy oraz z funduszy Unii Europejskiej.